

Toiminnallinen oikeudenmukaisuus Visiosta käytäntöön

Toimintaterapian koulutusohjelma
Toimintaterapeutti
Opinnäytetyö
29.1.2007

Katriina Heikkilä
Minna Piri

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto
Toimintaterapian koulutusohjelma		Toimintaterapeutti
Tekijä/Tekijät		
Katriina Heikkilä ja Minna Piri		
Työn nimi		
Toiminnallinen oikeudenmukaisuus -visiosta käytäntöön		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Kevät 2007	47 + 1 liite
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Työmme tavoitteena oli kuvata toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutapaa suomentamalla aiheesta tehdyn teorian käsitteet ja haastatteleamalla kenialaisia toimintaterapeutteja. Haastattelujen tarkoituksena oli ilmentää toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutavan ilmenemistä haastateltavien työssä. Valitsimme haastateltavat Keniasta, jossa toiminnallinen oikeudenmukaisuus näkyi oletuksiemme mukaan eri tavoin kuin Suomessa. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutapa on moniulotteinen ja sen kuvaaminen vaati vastaamista perustavanlaatuisiin kysymyksiin siitä, mitä toiminnallinen oikeudenmukaisuus tarkoittaa ja miten se ilmenee toimintaterapeutin työssä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehystä käsin kuvattuna.</p> <p>Haastattelujen ja toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehysten peilaamisella kuvasimme toimintaterapeuttien työssä näkyväksi tulevia tekijöitä, jotka vaikuttavat toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden ilmenemiseen. Jaottelimme teemahaastatteluista nousseita lauseita teemoittelulla teoriasta nostettuihin kategorioihin, joita oli neljä. Kategoriat ilmentävät toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistuvaa viitekehystä. Neljä kategoriaa olivat toimintaterapeutin resurssit tehdä työtään, asiakkaan mahdollisuudet osallistua toimintoihin, työtä ohjaavat periaatteet ja työtä ohjaavat tavoitteet. Nämä neljä kategoriaa ovat esimerkkeinä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ilmenemisestä kolmen kenialaisen toimintaterapeutin työssä. Vastaukseen mitä toiminnallinen oikeudenmukaisuus tarkoittaa koostimme yhteen aineiston ja teorian. Lisäsimme työn muuhun aineistoon omia kokemuksia kaukomailla toteutuneista harjoittelujaksoista. Kokemuksellisen ja teoreettisen tiedon yhdistämisellä pääsimme lähemmäs toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käsitettä ja sen monia ilmenemismuotoja.</p> <p>Esitimme johtopäätöksissä, että toimintaterapeuttien käytännön työhön sovellettavaksi rakennettu toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistava viitekehys ilmenee toimintaterapeutin työssä nonlinearisesti toisiinsa linkittyvien vaiheiden kautta. Toiminnallinen oikeudenmukaisuus osoittautui työmme teoriakatsauksen ja aineiston pohjalta saatujen tulosten kautta työvälineeksi, jonka siirrettävyys käytäntöön vaatii omien toimintatapojen ja työmuotojen tietoista tarkastelua.</p>		
Avainsanat		
toimintaterapia, toiminnallinen oikeudenmukaisuus, ulkomaanharjoittelu		

Degree Programme in Occupational Therapy		Degree Bachelor of Occupational Therapy
Author/Authors Katriina Heikkilä and Minna Piri		
Title Occupational Justice -from vision to practice		
Type of Work Final Project	Date Spring 2007	Pages 47 + 1 appendix
<p>ABSTRACT</p> <p>The objective of this study was to describe the ideology of occupational justice by translating theory of occupational justice into Finnish and interviewing three Kenyan occupational therapists. The purpose of interviews was to find out how this ideology becomes visible in occupational therapists' work. We interviewed three occupational therapists in Kenya where according to our assumptions occupational justice becomes visible in a different way than in Finland. We wanted to answer the question how does participatory occupational justice framework appear when described through interviews. As for methods, we did an overview of articles handling occupational justice, explained the theory of occupational justice, interviewed and analyzed three Kenyan occupational therapists and put into the report our experiences from practical training which have taken place outside Finland.</p> <p>The results showed that the stages represented in participatory occupational justice framework are shown in occupational therapists' work and are interrelated and interdependent. Framework brings this ideology into practice and gives a working tool for all interested in the idea of occupational justice and working for it. This may indicate that occupational justice can be taken into practice by using framework. This ideology or way of thinking requires occupational therapist's self-awareness to know how to work for increasing justice in the world. We linked our work to broad perspective of occupational justice in order to make the use of this way of thinking useable.</p>		
Keywords occupational therapy, occupational justice, foreign practical training		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	3
2.1 Lähtökohdat	3
2.2 Tutkimuskysymykset	4
3 TOIMINNALLISEN OIKEUDENMUKAISUUDEN IDEOISTA TEORIAKSI	7
3.1 Toiminnallinen oikeudenmukaisuus toimintaterapian alkujuurissa	7
3.2 Dialogi alkaa	9
3.3 Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoria	12
3.4 Uskomukset ja periaatteet	13
3.5 Toiminnallinen deprivatio	16
3.6 Vieraantuminen, epätasapaino ja marginalisaatio	19
3.7 Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistava viitekehys	21
4 TEEMAHAASTATTELU JA AINEISTON ANALYYSI TEEMOITTELULLA	25
4.1 Haastattelujen toteutuminen	25
4.2 Haastattelujen teemat	26
4.3 Teemahaastattelujen vastauksista analyysiin teemoittelulla	28
5 VIITEKEHYKSEN VAIHEET KOLMEN KENIALAISEN TOIMINTATERAPEUTIN TYÖSSÄ	28
5.1 Kenian yhteiskunnalliset olot	28
5.2 Toimintaterapeuttien resurssit tehdä työtään	30
5.3 Asiakkaiden mahdollisuudet osallistua toimintaan	32
5.3.1 Institutionaalinen ympäristö	33
5.3.2 Kulttuurinen ja sosiaalinen ympäristö	34
5.3.3 Fyysinen ympäristö	34
5.3.4 Yksilölliset ominaisuudet	35
5.4 Toimintaterapeuttien työtä ohjaavat periaatteet	35
5.5 Toimintaterapeuttien työtä ohjaavat tavoitteet	37
6 TOIMINNALLINEN OIKEUDENMUKAISUUS KÄYTÄNNÖN MAAILMASSA	38
6.1 Resurssit ja epäoikeudenmukaisuudet	38
6.2 Oikeudenmukaisuuden viitekehysten sekä suunnitelmien, tavoitteiden ja arviointien neuvottelu	40
6.3 Neljä vaihetta esimerkin kautta kuvattuna	40
6.4 Yhteenveto toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta	42
7 POHDINTA	43
7.1 Opinnäytetyöprosessin arviointia kokonaisuudessaan	43
7.2 Toiminnallisesti oikeudenmukainen maailma	44
LÄHTEET	46
LIITE 1	

1 JOHDANTO

”Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä”, sanotaan Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuksien julistuksen ensimmäisessä artiklassa vuodelta 1948. Yli kuusikymmentä vuotta vanha maailmanjärjestö nojaa julistuksessaan lukuisien filosofien ajatuksiin ihmisyydestä ja yhteiskunnasta (ihmisoikeudet.net).

Vaikka ajatukset tasa-arvoisuudesta, jokaiselle ihmiselle kuuluvista oikeuksista ovat vanhoja, eivät ne edelleenkään ole itsestään selviä asioita. Välillä ne siltä tuntuvat, kun tarkastelee asiaa skandinaavisen valtion kansalaisen näkökulmasta. Taloudellisesti mitattuna maailman varallisuus on jakautunut kohtuuttoman epätasaisesti: kymmenen prosenttia maailman ihmisistä omistaa lähes 90 prosenttia maailman varallisuudesta (United Nations University Wider). Maailma on jakautunut rikkaaseen pohjoiseen ja köyhään etelään.

Rakenteellinen köyhyys on miljoonien ihmisten arkipäivää. Se on läpitunkevaa, jatkuvaa ja hämmäntävää todellisuutta, mikä vaikuttaa perustavanlaatuisesti siihen, mitä ihmiset tekevät, tulevat tekemään ja siihen, miten tulevat sukupolvet kehittyvät (Watson 2006: 155).

Toiminnallinen osallistuminen on yhteiskunnallisesti sidonnaista, toiminnot eivät ilme-ne tyhjiössä (Townsend – Wilcock 2004a: 256). Toimintaterapia on kiinnostunut toimivasta ihmisestä ympäristössään, osana yhteisöään. Emme ole irrallaan toisistamme. Globaalit ongelmat, kuten köyhyys, vaikuttavat siten myös toimintaterapiaan. Toimintaterapeutit ovatkin alkaneet viime vuosina kehittämään kriittistä tietoisuutta siitä, että merkittävät parannukset terveydessä ovat ennemminkin tekemisissä sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten tekijöiden kanssa kuin lääketieteellisten tai muiden terveydenhuollon alan keksintöjen kanssa (Kronenberg – Fransen– Pollard 2005: 6).

Siksi ei ole ihme, että viime vuosina toimintaterapiassa on alettu kirjoittamaan yhä enenevässä määrin toimintaterapiaa ohjaavista visioista ja globaaleista ongelmista (Watson 2006; Kronenberg – Pollard 2005; Townsend- Wilcock 2004a,b). Toimintaterapeuttien maailmanliitto, World Federation of Occupational Therapists, julkaisi 16.6.2006 päivä-

tyn kannanoton, jossa se ottaa kantaa jokaiselle ihmiselle kuuluvaan toiminnan oikeuteen. Vuoden 2006 toimintaterapeuttien maailmanliiton järjestämän Sydneyn konferenssin pääteema oli ”toimintaterapeutit toiminnassa: paikallisesti ja globaalisti”. Teemalla haluttiin korostaa sitä, että toimintaterapeutit ovat tietoisia globaalien ilmiöiden vaikutuksesta päivittäiseen työhönsä.

Kanadalainen Elisabeth Townsend ja australialainen toimintaterapeutti Ann Wilcock aloittivat keskustelun vuonna 1997 toiminnasta, oikeudenmukaisuudesta ja vallasta. He liittivät mukaan keskusteluunsa sadat kollegansa sekä perehtyivät toimintaterapian, filosofian ja yhteiskuntatieteen kirjallisuuteen ja loivat toiminnallisen oikeudenmukaisuuden (engl. *occupational justice*) teorian (2004). Teoria kuvaa ajattelutapaa, joka tähtää toiminnallisesti oikeudenmukaisempaan maailmaan.

Opinnäytetyössämme kerromme teille näkemyksemme toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta. Pohjaamme näkemyksemme Wilcokin ja Townsendar teoriaan (2004a,b) ja toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistavaan viitekehykseen (Townsend – Whiteford 2005). Rajasimme toisen tutkimuskysymyksen koskemaan viitekehystä ja sen käytännön työtä ohjaavia vaiheita, koska haluamme selvittää toiminnallisen oikeudenmukaisuuden hyödynnettävyyttä toimintaterapeutin käytännön työssä.

Toisen tutkimuskysymyksen selvittämiseksi haastattelimme kenialaisia toimintaterapeutteja. Valitsimme kenialaiset toimintaterapeutit haastateltaviksi, sillä oletimme kulttuuristen eroavaisuuksien osaltaan ilmentävän toiminnallista oikeudenmukaisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta selkeämmin, kuin tarkastellessa toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutapaa oman kulttuurin sisällä. Suhde tähän abstraktiin ajattelutapaan pysyy näin ollen objektiivisempänä. Epäoikeudenmukaisuudet näkyvät oletuksemme mukaan eri tavoin Keniassa kuin Suomessa. Työmenetelminä käytimme teemahaastattelua sekä aineiston analyysitapana teemoittelua.

Työmme tavoitteena on tehdä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutapaa kartoittava ensimmäinen suomenkielinen opinnäytetyö, jossa teoriatieto sitoutuu käytäntöön niin, että sitä on helpompaa soveltaa käytännön työhön ja ajatteluun. Esitämme työssämme jatkotutkimusaiheita, joihin tämä opinnäytetyö tarjoaa pohjaksi suomennehtun toiminnallisen oikeudenmukaisuuden kuvauksen.

Työllämme ei ole yhteistyökumppania, mikä ei ole ammattikorkeakoulun opinnäytteelle asetettujen tavoitteiden mukaista. Tiedostamme tämän opinnäytetyömme puutteen. Uskomme, että Helsingin ammattikorkeakoulun toimintaterapian koulutusohjelma voi hyödyntää opinnäytettämme kansainvälisyyteen tai yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyvissä opinnoissa. Aiomme myös julkaista työstä artikkelin. Työmme on ajankohmainen ja tarjoaa toimintaterapeuteille mahdollisuuden kehittää työtään kohti toiminnallisesti oikeudenmukaista maailmaa.

2 LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

2.1 Lähtökohdat

Opinnäytetyömme alkusysäys oli opinnäytetyön toisen tekijän työharjoittelukokemukset ainoana opiskelijana ja toimintaterapian edustajana kambodžalaisessa lastenkodissa keväällä 2005. Lastenkodissa asuneiden vaikeasti vammaisten lasten olosuhteet olivat kurjat. Ne olivat vaikeasti ymmärrettävissä ja muutettavissa opinnoissa opittujen viitekehysten ja mallien avulla. Opiskelija pohti sitä, miten voisi perustella oman työn tavoitteita muille ihmisille ja yritti muun muassa löytää lasten oikeuksien julistusta internetin avulla. Hän koki, että häneltä puuttuivat työn perusteet ja menetelmät, joilla puuttua ympäristön asettamiin toiminnallisen osallistumisen esteisiin. Lukiessamme opinnäytetyömme alkuvaiheessa toiminnallisesta oikeudenmukaisuuden viitekehyksestä (Townsend - Whiteford 2005) oivalsimme, että jokin muukin on ajatellut näitä asioita. Toiminnallinen oikeudenmukaisuus näytti pitävän sisällään perusteet miksi ja miten toimintaterapeuttien tulisi työskennellä toiminnallisesti oikeudenmukaisemman maailman puolesta. Samoin viitekehys näytti kuvailevan niitä olosuhteita, joissa kambodžalaiset lapset työharjoittelupaikassa elivät.

Keväällä 2006 toinen työn tekijöistä suunnitteli lähtöä työharjoitteluun Keniaan. Pohdimme yhdessä voiko kaukomailla harjoitteluun valmistautua sekä miten toimintaterapiakoulutuksessa opitut lähestymistavat ja osaaminen soveltuvat vieraassa kulttuurissa työskentelyyn. Kesän ja syksyn aikana työmme rajautui koskemaan toiminnallista oikeudenmukaisuutta ja siitä tuli tutkielman muotoinen. Opinnäyteprosessin edetessä suunnitelmavaiheeseen ja toteutukseen näkökulmamme siirtyi eri kulttuurissa harjoittelevasta opiskelijasta käytännön työtä tekevään toimintaterapeuttiin.

Olemme teorian ja haastatteluin kerätyn aineiston tueksi kirjoittaneet omia ulkomaanharjoittelussa kertyneitä kokemuksiamme raporttiin. Erotamme raportissa omien kokemusten ja kerätyn aineiston niin, että kukin kokemus on sijoitettu tekstissä erillisiin raameihin, jotta ne erottuvat muusta aineistosta. Kuvattujen harjoittelukokemuksiemme tarkoituksena on tuoda näkyväksi joitakin opiskelijan näkökulmasta heränneitä kysymyksiä, joita toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoria tuo esille. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutapa on kokonaisuudessaan melko abstrakti, joten sen sitominen käytännön kokemuksiin helpottaa mielestämme työn sisällön hahmottamista. Samalla haluamme antaa äänen, vaikkakin näin itsemme välityksellä niille kohtaamillemme ihmisille tai ihmisryhmille, joiden elämä syystä tai toisesta on toiminnallisesti rajoittunutta.

Olin työharjoittelussa Kambodzassa keväällä 2005. Harjoittelupaikkani oli valtion omistama lastenkoti, jossa oli noin 25 hoitajaa ja pääasiassa noin 120 vaikeavammaista tai HIV-positiivista lasta. Kouluttamattomat hoitajat työskentelivät kahdessa vuorossa, 24 tuntia kerrallaan. Hoitajat saivat työstään noin 25 dollaria kuussa, mikä pakotti heidät tekemään usein myös muuta työtä. Hoitajat olivat usein ymmärrettävästi väsyneitä. Lapsia ei viety ulos, jos he eivät osanneet itse kävellä. Leluja tai mitään henkilökohtaisia tavaroita ei nukkumishuoneissa ollut. Lahjoitetut pehmoeläimet riippuivat katossa, mutta niitä ei saanut ottaa. Iso osa lapsista ei puhunut saati leikkinyt ollenkaan.

Mihin ja miten vaikutan toimintaterapeuttina, jos haluan edistää näiden lasten terveyttä ja hyvinvointia?

2.2 Tutkimuskysymykset

Tutkielmarunkoisessa laadullisessa haastattelututkimuksessamme vastaamme kahteen tutkimuskysymykseen: 1) Mitä tarkoittaa toiminnallinen oikeudenmukaisuus? 2) Miten kolmen kenialaisen toimintaterapeutin työ kuvaa toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistavan viitekehyksen neljää vaihetta? Tavoitteenamme on toisella tutkimuskysymyksellä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käytännön vaiheista valottaa niitä mahdollisia sovellustapoja, joita toiminnallinen oikeudenmukaisuus toimintaterapeutille tarjoaa.

Toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta ei ole julkaistu ennen opinnäytetyötä. Tämän vuoksi selvitämme toiminnallisen oikeudenmukaisuuden taustaa ja muotoutumista

1990-luvun puolivälistä tähän päivään asti. Kuvaamme lyhyesti myös toiminnallisen oikeudenmukaisuuden yhteyttä toimintaterapian historiallisiin juuriin. Pyrimme saamaan esiin sen miten ja miksi toiminnallinen oikeudenmukaisuus on kehitetty.

Vastaamme ensimmäiseen tutkimuskysymykseen erittelemällä Wilcockin ja Townsedin kehittämän toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian ideat, uskomukset, ja periaatteet sekä epäoikeudenmukaisuuden muodot. Ilman epäoikeudenmukaisuutta ei ole myöskään tarvetta oikeudenmukaisuudelle. Käytämme työssämme kuvioita visualisoimaan teoriaa sekä opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiä ja työvaiheita.

Townsend ja Whiteford ovat hyödyntäneet toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoriaa toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistavaa viitekehystä (2005) rakentaessaan. Viitekehysten tavoitteena on tuoda toiminnallista oikeudenmukaisuutta kohti toimintaterapian käytäntöä. Viitekehys esittelee kuusivaiheisen yhteisökeskeisen työtavan (engl. *population-based process of practice*). Kuusi vaihetta ovat tapoja toteuttaa toiminnallista oikeudenmukaisuutta käytännössä. Nämä vaiheet ovat: 1) analysoi ja koordinoi resurssit 2) analysoi epäoikeudenmukaisuudet 3) neuvottele oikeudenmukaisuuden viitekehys 4) neuvottele ohjelman suunnitelmat, tavoitteet ja arvioinnit 5) toteuta ja arvioi palvelut 6) arvioi vahvuudet, voimavarat ja haasteet.

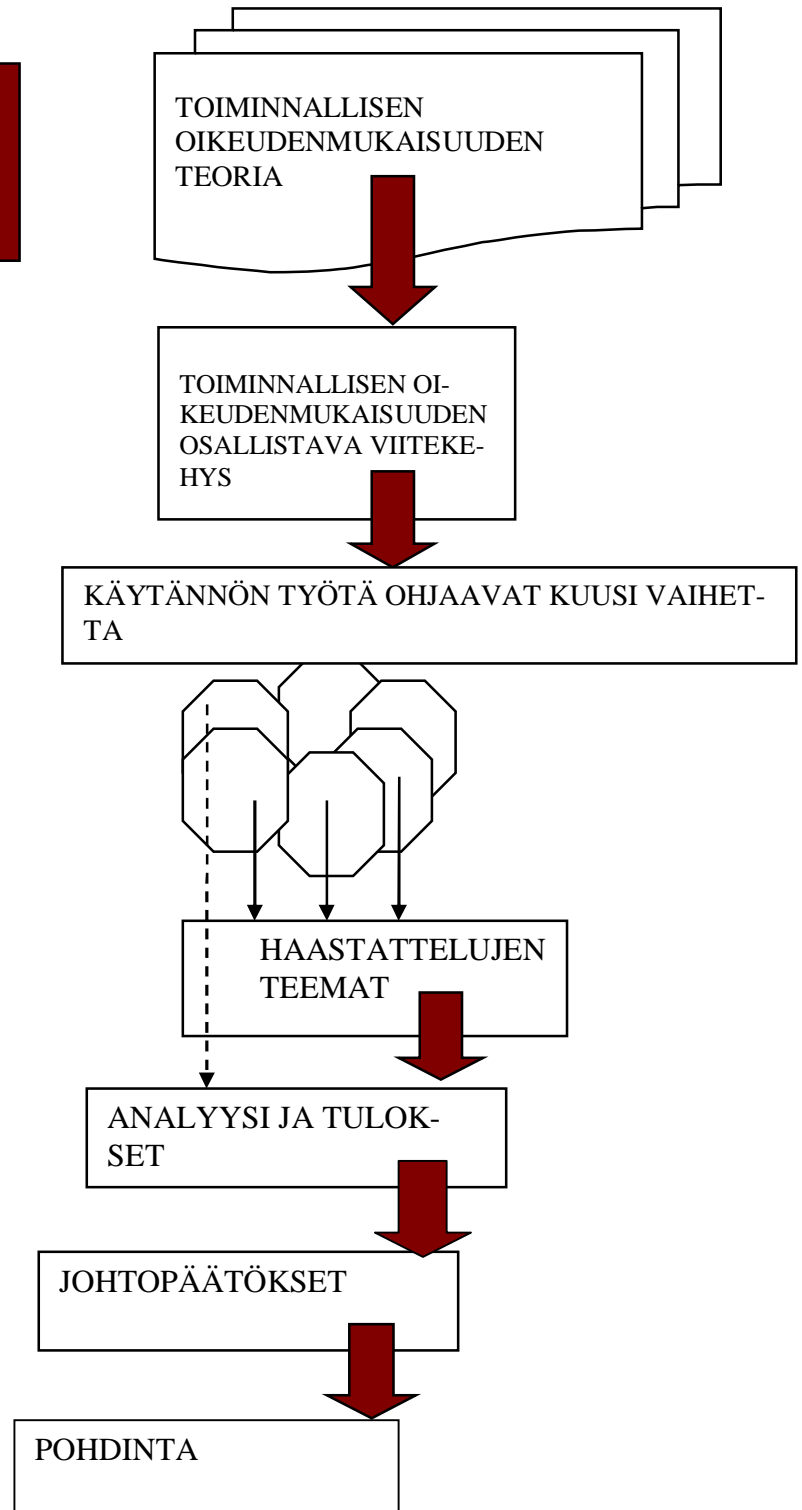
Olemme valinneet prosessista neljä ensimmäistä vaihetta, joita tutkimme kenialaisten toimintaterapeuttien työssä. Kaksi muuta vaihetta on tarkoitettu lähinnä toteutuneen työn arviointiin. Näiden vaiheiden ottaminen mukaan aineistomme analysointiin ei olisi ollut mielekästä, sillä emme ole toteuttaneet haastatteluja yhdestä esimerkistä, vaan toimintaterapeuttien työtä yleisesti kuvaavina.

Vastaamme toiseen tutkimuskysymykseemme haastatteluaineiston perusteella. Työstimme neljästä vaiheesta kysymykset, jotka esitimme kenialaisille toimintaterapeuteille marraskuussa 2006. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluilla. Analysoimme aineiston teemoittelulla ja esitämme analyysin perusteella johtopäätökset.

Kaavio (ks. kuvio 1) kuvastaa tutkimuskysymystemme, teorian ja aineiston yhteyttä. Katkoviiva yhden ”vaihepallon” kohdalla merkitsee uuden teeman mukaan ottamista aineistoon analyysivaiheessa. Erittelemme tarkemmin analyysin muotoutumista alaluvussa 4.3.

**TUTKIMUSKYSYMYS 1:
MITÄ TARKOITTAA
TOIMINNALLINEN OIKEU-
DENMUKAISUUS?**

**TUTKIMUSKYSYMYS 2:
MITEN KOLMEN KENIA-
LAISEN TOIMINTATERA-
PEUTIN TYÖ KUVAA TOI-
MINNALLISEN OIKEU-
DENMUKAISUUDEN
OSALLISTAVAN VIITEKE-
HYKSEN KÄYTÄNNÖN
TYÖTÄ OHJAAVIA NEL-
JÄÄ VAIHETTA?**

KUVIO 1. Tutkimuskysymysten, teorian ja aineiston yhteyttä kuvaava kaavio.

3 TOIMINNALLISEN OIKEUDENMUKAISUUDEN IDEOISTA TEORIAKSI

Toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta tuli toimintaterapian ja toiminnan tieteen kiinnostuksen kohde 1990-luvun puolivälissä (Townsend – Wilcock 2004a: 244). Eri-tyisesti aihe kiinnosti kahta alan teoreetikkoa, kanadalaista toimintaterapian professoria Elisabeth Townsendia ja australialaista toiminnan tieteen ja toimintaterapian professoria Ann Wilcockia. Myös muut toimintaterapian kirjoittajat, esimerkiksi Frank Kronenberg ja Nick Pollard (Kronenberg – Pollard 2005: 58 – 86) ovat kirjoittaneet toiminnan oikeudenmukaisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden ilmiöistä. Tässä työssä paneudumme pääasiassa Townsendin ja Wilcockin ajatuksiin ja teoriaan toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta, koska he ovat käsitteen luoja ja ovat lähes kymmenen vuotta tutkineet toiminnan ja oikeudenmukaisuuden suhdetta.

Vaikka käsite *toiminnallinen oikeudenmukaisuus* on noussut esille toimintaterapiassa, voi sillä nähdä yhteyden moniin muihin tieteen haaroihin. Toimintaterapia ei yksin ole kiinnostunut arkielämästä, toiminnasta, osallistumisesta ja oikeudenmukaisuudesta. Myös monet muut tieteenalat kuten esimerkiksi aikuiskoulutus, yhteisöpsykologia, yhteiskuntakehitys (engl. *community development*), ja oikeustiede ovat olleet kiinnostuneita näistä teemoista. On olemassa paljon teorioita siitä, kuinka sosiaaliset, poliittiset, oikeudelliset ja taloudelliset käytännöt määräävät mahdollisuuksia tai rajoituksia oikeus-, ja kansalaisyhteiskunnan edistämisessä. Tässä työssä emme tutki toiminnallista oikeudenmukaisuutta suhteessa muihin tieteenaloihin, vaan viittaamme Townsendin ja Wilcockin toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian tausta-ajattelijoihin sosiologian, oikeustieteen ja toimintaterapian aloilta. (Townsend – Wilcock 2004b: 77.)

3.1 Toiminnallinen oikeudenmukaisuus toimintaterapian alkujuurissa

Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käsitettä voidaan tarkastella osana toimintaterapian historiaa. Väitämme, että toiminnallinen oikeudenmukaisuus sisältää yhteiskunnallisen vaikuttamisen dimension, mikä ei ole vierasta toimintaterapian alkujuurien ajattelulle.

Toimintaterapian syntyyn ja filosofiseen perustaan vaikuttaneita ilmiöitä ovat teollistuminen, kaupungistuminen ja modernisaatio sekä vaatimus yhteiskunnallisen vastuun kantamisesta heikompiosaisista. 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa kehittyivät työväenliikkeen ja sosialismin lisäksi hyväntekeväisyysliikkeet ja naisten emansipaatioliike. Näistä ilmiöistä syntyi muun muassa moraalilihoito, settlementiliike sekä Arts and Crafts -liike, jotka olivat vaikuttamassa toimintaterapian aatteelliseen syntyyn. Aktiivisia liikkeen perustajia yhdisti vahva halu puuttua yhteiskunnallisiin ja terveydenhoidollisiin epäkohtiin sekä halu parantaa ja helpottaa kärsivien ihmisten elämää. (Harra 2005: 19.)

Toimintaterapian juuret ovat siis yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Ajatus asiakaslähtöisyydestä ja tasa-arvoisuudesta eivät ole uusia. Octavia Hill (1838- 1912), jonka Ann Wilcock määritteli linkiksi englantilaisen sosiaalisen aktivismin ja toimintaterapian kehityksen välillä, määritteli oman työnsä perustan köyhien ihmisten ”vuokranantajana” muun muassa seuraavasti:

On tärkeää muistaa, että jokaisella ihmisellä on oma näkemyksensä elämästään, ja hänellä täytyy olla vapaus sen toteuttamiseen, sillä monessa mielessä hän on paljon parempi arvioimaan sitä kuin me, koska hän on elänyt ja tuntenut sen, minkä me olemme vain nähneet. Tehtävämme on pikemminkin antaa hänelle mahdollisuus pohtia ja rohkaista häntä tekemään harkittuja ratkaisuja kuin harkita ja päättää hänen puolestaan.

Lontoon (kuten kaikkien suurten kaupunkien) köyhät tarvitsevat kaikkien niiden voimavarojen kehittämistä, jotka voivat avata heille jalonsäälähteen. (Harra 2005: 23).

Asiakaslähtöinen ajattelu on luettavissa tuossa noin sata vuotta sitten tehdyssä määritelmässä. Auttaja ei ole asiantuntija, vaan se on ihminen, joka itse valitsee elämänsä suunnan. Jokaisella ihmisellä täytyy olla vapaus oman elämänsä toteuttamiseen. Auttaja voi vain auttaa valintojen tekemisessä. Toinen periaate, minkä voi lukea suhteellisen ylevöityneessä muodossa on se, että asiakkaat tarvitsevat kaikkien voimavarojen kehittämistä, eivät pelkästään omaa apua, jotta saavuttavat ”jalonsäälähteen”. Onni ei ole vain ihmisestä itsestään kiinni, vaan siihen tarvitaan myös muiden apua ja ympäristön tukea.

3.2 Dialogi alkaa

Octavia Hillin ajoista toimintaterapia on kehittynyt monen vaiheen kautta. Viime vuosikymmeninä toimintaterapiassa kuten myös muissa terveydenhuollon aloilla on siirrytty biomekanistisesta lähestymistavasta kohti asiakaslähtöisyyttä korostavia lähestymistapoja (Christiansen – Baum 1997: 32.). Toiminnallinen oikeudenmukaisuus pohjautuu vahvasti asiakaslähtöiseen ajattelutapaan.

Asiakaslähtöisyys näkyy erityisesti toisen toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käsitteen kehittäjän Elisabeth Townsendin, ajattelussa ja tutkimuksissa. Townsend pohotti 1990-luvulla voimaantumisen ja oikeudenmukaisuuden periaatteita, jotka implisiittisesti johtavat pyrkimään kohti asiakaslähtöisyyttä (Townsend – Wilcock 2004a: 249). Townsend määritteli vuonna 1997 Kanadan toiminnallisen suoriutumisen malliin (engl. *Canadian Model of Occupational Performance*) pohjautuvan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitteen seuraavasti:

A vision and an everyday practice in which people can choose, organize and engage in meaningful occupations that enhance health, quality of life, and equity in housing, employment and other aspects of life (Townsend 1997: 182).

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus on visio ja käytäntö, joka ohjaa toimintaterapeutin työtä. Oikeudenmukaisuus toteutuu valinnoilla, jotka edistävät terveyttä ja elämänlaatua sekä *tasa-arvoista* asumista ja työllistymistä. Toimintaterapeutit voivat mahdollistaa joidenkin ihmisten kukoistuksen, mutta ammatillinen valta-asema, standardoidut hoidot ja dokumentoinnit, markkinajohtoinen talous, vakuutukset, lait ja poliittiset olosuhteet voivat kumota hyvät aikomukset (Townsend – Wilcock 2004b: 77).

Toimintaterapeutti ja toiminnan tieteen tutkija Ann Wilcock kiinnostui toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta tutkiessaan ihmisen olemassaolon toiminnallista luonnetta (Townsend – Wilcock 2004a: 244, 249). Hän käytti metodinaan ideoiden historiaa ja havaitsi, että jokainen aikakausi on implisiittisesti tai eksplisiittisesti käyttänyt toimintaa mekanismina selviytyä ja edistää terveyttä ja hyvinvointia. Perimmäiset toimintaa määrittävät tekijät, kuten talouden tyyppi, sosiaalinen rakenne ja uskomussysteemi, muo-

vaavat terveyttä. Koska toiminta on keskeistä ihmisen olemassaololle, epäoikeudenmukaisuutta ilmenee esimerkiksi silloin, kun väestöryhmät kokevat toiminnallista vieraantumista tai deprivatiota. (Townsend – Wilcock 2004b: 76 – 77.)

Wilcock määritteli kirjassaan *An Occupational Perspective of Health* (1998) ensi kerran toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käsitteen seuraavalla tavalla:

The promotion of social economic change to increase individual, community and political awareness, resources and equitable opportunities for diverse occupational opportunities which enable people to meet their potential experience of well-being (Wilcock 1998: 257).

Townsend ja Wilcock kohtasivat ensi kerran vuonna 1997 ja kokivat vahvaa synergiaa ideoissaan oikeudenmukaisuudesta ja toiminnasta. He alkoivat yhdessä pohtia toiminnan ja oikeudenmukaisuuden suhdetta. Molemmat olivat pohtineet tahollaan, että arkielämä, toimintaterapia mukaan luettuna, on kompleksinen valtasuhteiden ympäristö. He jakoivat yhdessä utopian toiminnallisesti oikeudenmukaisesta maailmasta (Townsend – Wilcock 2004b: 76).

Aluksi toiminnallinen oikeudenmukaisuus nähtiin täydennyksenä sosiaaliselle oikeudenmukaisuudelle: Sosiaalinen oikeudenmukaisuus osoittaa sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset elinolosuhteet kun taas toiminnallinen oikeudenmukaisuus osoittaa mitä ihmiset *tekevät* suhteissaan ja elinolosuhteissaan. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus ei kuitenkaan tuonut esiin kylliksi toiminnallisia epäoikeudenmukaisuuksia. Puuttui kieli ja konsepti, joka nostaisi esiin huolet epäoikeudenmukaisuuksista. (Townsend – Wilcock 2004a: 244.)

Townsend ja Wilcock ovat tutkineet oikeudenmukaisuuden käsitettä muun muassa oikeustieteen, filosofian ja valtiotieteen alan kirjallisuudessa. He nostivat esiin Adelsoniin, Botesiin, Rawlsiin sekä Youngiin viitaten, että oikeudenmukaisuus on eettinen, moraalinen ja yhteiskunnallinen konsepti, joka ilmenee eri tavoin tietyissä olosuhteissa. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian kehittymiseen ovat vaikuttaneet kaksi amerikkalaista lain tutkijaa Iris Morton Young, Vicki Shultz sekä saksalainen filosofi Jürgen Habermas. (Townsend – Wilcock 2004b: 79; 2004a: 246 – 247.)

Teorian tekijät nostavat esiin muutamia teorian syntyyn vaikuttaneita tekijöitä toimintaterapian historiasta ja nykypäivästä. Mary Reilly sekä Elisabeth Yerxa ovat mekanistisen lähestymistavan haastaneilla ajatuksillaan toiminnasta toimintaterapian keskiössä vaikuttaneet Townsendiin ja Wilcockiin. He mainitsevat muista merkittävästi ajatteleluunsa toiminnasta, mahdollistamisesta ja oikeudesta vaikuttaneista toimintaterapian teoreetikoista Elisabet Cassonin, Adolf Mayerin sekä Goldwin Howlandin. (Townsend – Wilcock 2004b: 78 – 79.)

Keskinäisen vuoropuhelun ja eri tieteen alojen kirjallisuuteen perehtymisen lisäksi Townsend ja Wilcock alkoivat järjestää työpajoja, joissa he keskustelivat kollegoidensa kanssa toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta ja kehittivät näin toiminnan ja oikeudenmukaisuuden teoriaa eteenpäin. Työpajoja järjestettiin vuosina 1999 – 2002 Kanadassa, Australiassa, Portugalissa, Yhdysvalloissa, Britanniassa sekä Ruotsissa. Työpajoihin osallistujat olivat pääasiassa toiminnan tieteilijöitä sekä toimintaterapeutteja. Tämän lisäksi työpajoihin osallistui muutamia sosiologian, hoitoalan, sosiaalityön sekä ympäristösuunnittelun alan ihmisiä. Vuoteen 2003 mennessä yli 300 ihmistä oli osallistunut teorian kehittämiseen. (Townsend – Wilcock 2004a: 273; 2004b: 77.)

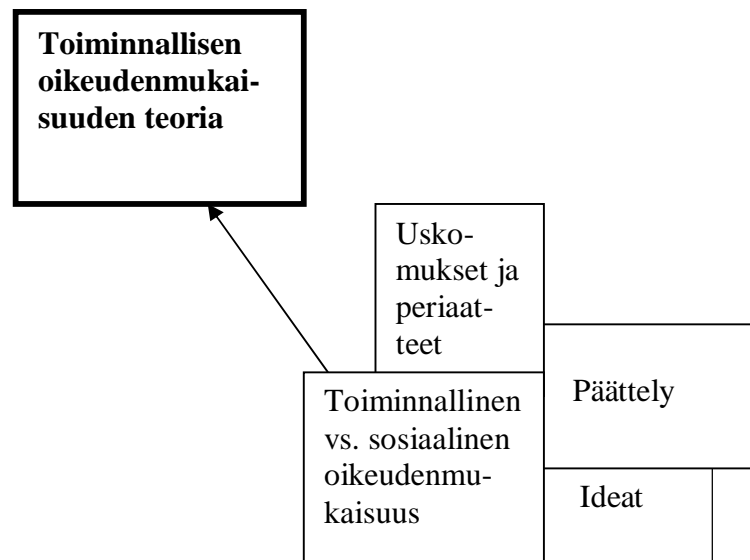
Työpajojen ja kirjallisuuskatsauksen tuloksena Townsend ja Wilcock julkaisivat vuonna 2000 lyhyen artikkelin, jossa toiminnallinen oikeudenmukaisuus määriteltiin tarkemmin. Tätä artikkelia emme kuitenkaan saaneet käsiimme, joten sitä ei tässä työssä käsitellä. Vuonna 2004 he julkaisivat toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian laajassa artikkelissa, jossa syvennyttiin toiminnallisen oikeudenmukaisuuden taustalla oleviin ideoihin, uskomuksiin ja periaatteisiin, toiminnallisen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden eroihin sekä toiminnallisiin epäoikeudenmukaisuuksiin (ks. kuvio 2). Käytämme kuvaamamme toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian lähteenä tätä julkaisua (Townsend – Wilcock 2004a) sekä Kanadan Journal of Occupational Therapy - lehdes-
sä julkaistua artikkelia (Townsend – Wilcock 2004b).

Toimintaterapian kansainvälisissä keskusteluissa, artikkeleissa ja kirjallisuudessa alkoivat *occupational justice* ja siihen liittyvät rinnakkaiskäsitteet esiintymään yhä runsaammin teorian julkaisun jälkeen. Vuoden 2000 jälkeen on toimintaterapian viitetietokannan OT-Databasen mukaan ilmestynyt 15 artikkelia, joissa viitataan tähän käsitteeseen. Niistä yhdeksän on ilmestynyt vuosien 2003 – 2006 aikana.

Vuonna 2005 Elisabeth Townsend ja Gail Whiteford loivat toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistavan viitekehyksen. Viitekehyksen esittämät käytännön työtä ohjaavat kuusi vaihetta pohjautuvat Kanadan toiminnallisen suoriutumisen prosessiin (engl. *Occupational Performance Process*) ja ICF-luokitukseen toimintaan osallistumisen rajoitteista (Townsend – Whiteford 2005: 111).

Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutapa on edelleen kehitteillä. Sen kehityksessä on nähtävissä siirtymistä ideoista teorian muodostamiseen ja siitä viitekehyksen luomiseen (ks. liite 1). Teoria kuvaa ilmiötä, jotka ovat tuttuja jokapäiväisessä elämässä, jossa ihmisten toiminnalliset tarpeet ja halut ovat estyneet yksilön ulkopuolisten tekijöiden vuoksi. Toiminnallinen oikeudenmukaisuus tarjoaa uudet linssit, joiden läpi voi tarkastella ja toimia toiminnan näkökulmasta paikallisissa ja maailmanlaajuisissa taisteluissa (Townsend – Wilcock 2004a: 244).

3.3 Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoria

KUVIO 2. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian eri osat. (Townsend – Wilcock 2004: 248.)

Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian perusolettamus on se että, ihmiset ovat erilaisia ja ihmisillä on erilaisia tarpeita. Ihmiset ilmaisevat erilaisia tarpeitaan päivittäisten toimintojen kautta. Ihmiset tarvitsevat ja haluavat toimintaa päämääränään terveys, elämänlaatu ja perheen sekä yhteisön ylläpitäminen (Townsend – Wilcock 2004a: 249.)

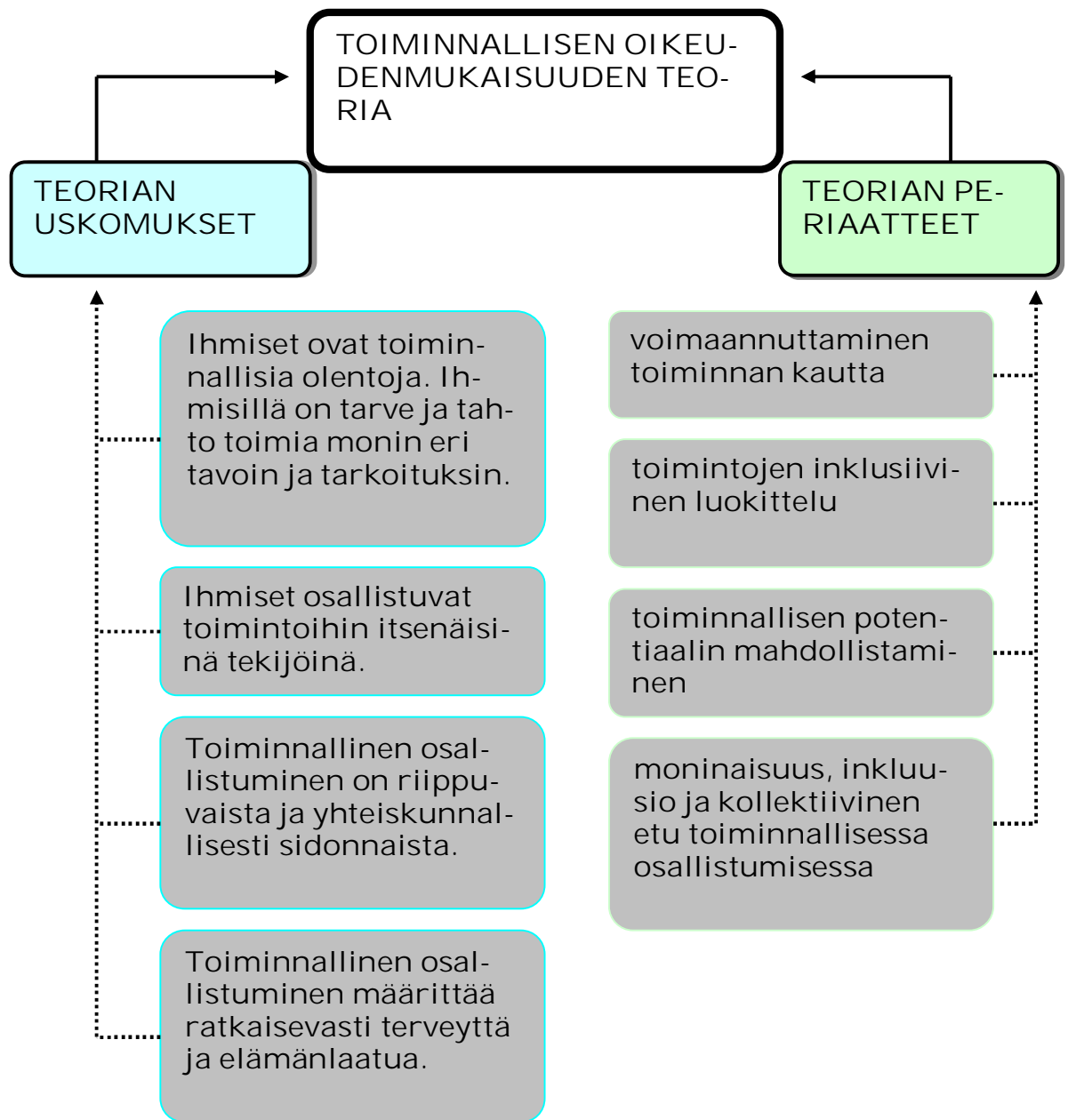
Toinen perusidea on se, että ihmiset ovat myös sosiaalisia olentoja, jotka elävät sosiaalisten arvojen, sääntöjen, pakotteiden, kulttuurin ja yhteisön ympäröiminä. Tosielämässä ihmiset ovat riippuvaisia toisistaan monin tavoin. (Townsend – Wilcock 2004a: 244, 249.)

Sosiaalisessa oikeudenmukaisuudessa ihmiset nähdään sosiaalisina olentoina, jotka ovat sitoutuneet sosiaalisiin suhteisiinsa. Kaikilla tulee olla tasa-arvoinen pääsy mahdollisuuksiin ja resursseihin, jotta vähennetään ryhmien eroavaisuuksia, jotka liittyvät ikään, kykenevyyteen, kulttuuriin, sukupuoleen, sosiaaliluokkaan ja seksuaaliseen suuntautumiseen. (Townsend – Wilcock 2004a: 262.)

Toiminnallinen oikeudenmukaisuus näkee ihmiset toiminnallisina olentoina, jotka tarvitsevat ja haluavat osallistua toimintaan tarkoituksenaan kehittyä ja kukoistaa. Toiminnallisessa oikeudenmukaisuudessa suositetaan, että yksilölliset erot huomioon ottaen, on mahdollistettava erilaisten vaihtoehtojen ja voimavarojen saatavuus. Yksilölliset erot muodostuvat biologiasta ja siitä, miten ihminen on vuorovaikutuksessa luonnollisen ja inhimillisen ympäristönsä kanssa. (Townsend – Wilcock 2004a: 262.)

3.4 Uskomukset ja periaatteet

Teoriassa on neljä uskomusta ja periaatetta (ks. kuvio 3). Uskomukset perustuvat ideoille, arvoille ja olettamuksille siitä, että ihmiset ovat itsenäisiä, kuitenkin ollen toisistaan riippuvaisia toiminnallisia olentoja, joiden toiminnat säätelevät terveyttä ja elämänlaatua. (Townsend – Wilcock 2004a: 253.)

KUVIO 3. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian neljä uskomusta ja periaatetta.

Teorian neljästä uskomuksesta ensimmäinen on, että **ihmiset ovat toiminnallisia olentoja**. Ihmisillä on tarve ja tahto toimia monin eri tavoin ja tarkoituksin. Toiminnan tarpeellisuutta ihmiselle ja toisaalta sen puutteen haitallisuutta on valaistu toiminnan tiedessä. Tämä on yksi monista tieteen suunnista, joita kiinnostavat ihmisen toimintoihin osallistuminen, aktiivisuus ja yhteisötoiminta. Se, mitä tutkivassa toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoriassa on uutta, on se laaja ymmärrys kuinka muiden tieteiden mielenkiinnon kohteet voidaan yhdistää toiminnan käsitteellä. (Townsend – Wilcock 2004a: 254.)

Toinen uskomus on, että **ihmiset osallistuvat toimintoihin itsenäisinä tekijöinä**. Tarpeissamme toimia olemme yksilöllisiä, itsenäisiä ja aktiivisia toimijoita, henkilöitä, joilla on erilaiset kyvyt valita ja osallistua toimintoihin. Tämä uskomus nojaa käsitteisiin yksilöllisyys ja rationaalinen tahto. Yksilöt nähdään teorian mukaan aktiivisina toimijoina, jotka omaavat vallan hyödyntää voimavaroja keinona kohti kuvitteellista tai ideaalia tavoitetta, kuten oikeudenmukaisuus. Yksilöllisyyden käsite on antanut pohjan uskomukselle yksilöiden tasa-arvoisuudesta heidän erilaisuudestaan riippumatta. (Townsend – Wilcock 2004a: 255 – 256.)

Toiminnallinen osallistuminen on riippuvaista ja yhteiskunnallisesti sidonnaista, on kolmas uskomus, joka on toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoriassa. Toiminnot eivät ilmene tyhjiössä. Koska toiminnot ovat enemmän kuin mielen luomia ideoita, ne toteutuvat tosielämän kontekstissa aikaan ja paikkaan sidottuina, todellisia välineitä ja materiaaleja käyttäen, sekä välittyen todellisten ihmisten kautta. (Townsend – Wilcock 2004a: 256.)

Neljäntenä uskomuksena on, että **toiminnallinen osallistuminen määrittää ratkaisevasti terveyttä ja elämänlaatua**. Tämä on totta määriteltäessä terveyttä kykynä ja mahdollisuutena elää, työskennellä ja leikkiä turvallisessa ja kannustavassa ympäristössä. Terveyttä voidaan edistää toiminnan kautta, mutta toiminta ei aina edistä terveyttä. Joihinkin toimintoihin osallistuminen voi olla heikentävää terveyden kannalta. (Townsend – Wilcock 2004a: 257.)

Teorian periaatteet jäsentävät toiminnan mahdollistamisen oikeudet, vastuut ja vapaudet. Periaatteita toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoriassa on neljä ja niistä ensimmäinen on **voimaannuttaminen toiminnan kautta**. Valta tulee jakaa tasavertaisesti. Voimaannuttamisella on monia merkityksiä, jotka viittaavat vallan ottamiseen. Tunne voimaantumisen tuottaa tuntemuksia henkilökohtaisesta tarmokkuudesta, motivaatiosta, tarkoituksesta, luottamuksesta, identiteetistä ja jopa ilosta. Rakenne ja järjestys yhteiskunnassa määrittävät mahdollisuuksia tuntea ja toimia voimaantuneesti arkipäivän toiminnoissa. (Townsend – Wilcock 2004a: 257 – 258.)

Voimaantumattomuus (engl. *disempowerment*) toiminnan kautta koetaan toiminnallisena epäoikeudenmukaisuutena, joista esimerkkeinä ovat toiminnallinen deprivatio, toi-

minnallinen vieraantuminen (engl. *alienation*) tai toiminnallinen epätasapaino (engl. *imbalance*) (Townsend – Wilcock 2004a: 258).

Toinen periaate on **toimintojen inklusiivinen luokittelu**, joka sisältää määrittelyn toimintoista ja ammateista. Toiminnalliset epäoikeudenmukaisuudet ilmenevät työn erottamisessa muista toiminnoista sekä hierarkkisessa ammattien määrittelyssä. Tämän määrittelyn haastamiseksi voisi kysyä, tulisiko älyllisten tai hallinnollisten ammattien saada suurempi rahallinen korvaus tai sosiaalinen status kuin fyysisen työn. (Townsend – Wilcock 2004a: 259.)

Teorian kolmas periaate on **toiminnallisen potentiaalin mahdollistaminen**. Se rakentuu aiemmille periaatteille ja erityisesti ajatukselle yksilöllisistä eroavaisuuksista. Mahdollistaminen viittaa niihin lähestymistapoihin ja olosuhteisiin, jotka ovat olemassa tukeakseen kaikkia, yksilöllisesti ja yhteisesti, heidän kehittäessään toiminnallista potentiaaliaan. Käytännössä mahdollistaminen voisi tarkoittaa kuuntelemista, valmentamista, sovittelua tai neuvottelua työnantajien tai maanomistajien kanssa tukevien työ-, ja asuinolosuhteiden luomiseksi. Tämä mahdollistaisi ihmiset kehittämään vahvuuksiaan. (Townsend – Wilcock 2004a: 259 – 260.)

Neljäs periaate on **moninaisuus, inkluusio ja kollektiivinen etu toiminnallisessa osallistumisessa**. Periaate ohjaa toiminnallisesti oikeudenmukaista yhteiskuntaa pitämään huolta niistä yksilöistä tai ryhmistä, jotka ovat jääneet ulkopuolelle mahdollisuudesta valita ja osallistua niihin toimintoihin, jotka ovat tavanomaisia sille yhteiskunnalle. Esimerkkinä tästä voisi olla, kuinka toiminnallisesti oikeudenmukainen yhteisö yrittäisi minimoida erilaisten vähemmistöryhmien ulkopuolelle jäämistä tietyistä toimista, tai psyykkisesti sairaan henkilön jäämistä ulkopuolelle yhteiskunnallisten, yhteisten asioiden päätöksenteosta. (Townsend – Wilcock 2004a: 261 – 262.)

3.5 Toiminnallinen deprivatio

Toiminnallista epäoikeudenmukaisuutta kuvaavia käsitteitä on toimintaterapiassa useampia, jotka tarkoittavat samantapaisia ilmiöitä. Townsend ja Wilcock ovat jakaneet teoriassaan toiminnallisen epäoikeudenmukaisuuden vieraantumiseen, deprivatioon, epätasapainoon ja marginalisaatioon (Townsend – Wilcock 2004a: 253; 2004b: 81).

Wilcock loi deprivaation käsitteen kirjassaan ”Occupational perspective of health” (1998). Gail Whiteford on kehittänyt käsitettä eteenpäin ja hänen määritelmäänsä deprivaatiosta ja sen eri muodoista viitataan useassa eri lähteessä (Kronenberg – Fransen – Pollard 2005: 6.) Häneen viittaavat myös Townsend ja Wilcock (Townsend – Wilcock 2004b: 81). Whiteford määrittelee toiminnallisen deprivaation käsitteen seuraavasti:

A state of preclusion from engagement in occupations of necessity and or meaning due to factors that stand outside the immediate control of the individual. (Whiteford 2000: 201.)

Tila, jossa välttämättömiin ja tai merkittäviin toimintoihin sitoutuminen on estynyt yksilön ulkopuolisten, kontrolloimattomissa olevien tekijöiden vuoksi. (Whiteford 2000: 201.)

Tekijät, jotka aiheuttavat toiminnallista deprivaatiota voivat olla sosiaalisia, taloudellisia, ympäristöllisiä, maantieteellisiä, historiallisia, kulttuurisia tai poliittisia. Tärkeää on siis huomata se, että toiminnallista deprivaatiota tapahtuu silloin, kun jokin yksilön ulkopuolinen tekijä luo olosuhteet, jotka johtavat deprivaatioon. (Whiteford 2004: 222.)

Whiteford erottaa deprivaation toiminnallisesta häiriöstä (engl. *disruption*) tilanteesta, jossa yksilön toiminnallinen osallistuminen on estynyt hetkellisesti. Tästä esimerkkinä on jalan murtuminen ja kipsin estämä päivittäinen toiminta. Jalan kipsi on vain hetkellinen tila, joka estää sillä hetkellä esimerkiksi lenkkeilemästä. Jos ympäristö on tukeva ja auttaa selviytymään päivittäisistä toimista, ei kyseessä ole toiminnallinen deprivaatio. (Whiteford 2004: 223.)

Whiteford jakaa deprivaation viiteen eri luokkaan siihen johtavien syiden perusteella. **Maantieteellinen eristyminen** on seurausta asuinpaikasta, josta on fyysisesti pitkä matka muiden luo tai ympäröivä seutu tai ilmastolliset seikat estävät pääsyn muiden ihmisten, paikkojen tai tapahtumien luo. (Whiteford 2004: 223 – 224.)

Toinen deprivaation kategoria on yhteydessä **työllistymiseen**. Työllisyys voi aiheuttaa vaikeuksia toiminnallisessa sitoutumisessa, kun työn saatavuus tai vaateet eivät ole oikeassa suhteessa tarpeiden kanssa. Näkyvin työllisyyden ongelman muodoista on työttömyys. Erityisesti länsimaisissa yhteiskunnissa palkkatyöllä on ollut merkittävä asema identiteetin rakennuksessa. Tästä esimerkkinä on sosiaalinen tilaisuus, joissa usein ky-

sytään uudelta tuttavuudelta: ”Mitä sinä teet?”, ja vastataan palkkatyöhön viitaten, ”Olen opettaja”. Suurimmalle osalle länsimaissa asuville ihmisille palkkatyö on merkittävin toiminta, joka vaikuttaa sosiaaliseen hyväksyntään ja statukseen. (Whiteford 2004: 226.)

Kolmas toiminnallisen deprivaation muoto on **vangitseminen**. Kautta aikojen toiminnan estäminen on ollut yksi rankaisemisen muoto. (Whiteford 2004: 229.)

Neljäs toiminnallisen deprivaation johtava syy on **stereotypisoituneet sukupuoliroolit**, jotka johtavat sosiaalisiin tuomioihin, eli mitä miesten tai naisten tyypillisesti kuuluu tehdä tai olla tekemättä. Historiallinen tutkimus sukupuolistereotypioista eri kulttuuri-konteksteissa osoittaa, että naiset ovat olleet eristettyinä mitä suurimmissa määrin toiminnoista, jotka ovat olleet sallittuja miehille. (Whiteford 2004: 232.)

Viides deprivaation muoto on **pakolaisuus**, jonka seurauksena ihmiset joutuvat luopumaan asuinpaikkansa lisäksi lähes kaikista arkeen kuuluneista toiminnoista. Toimintoihin sitoutuminen on vaikeaa koska tulevaisuus on epävarma pakolaisleireillä. (Whiteford 2004: 233).

Whiteford pohtii myös vammaisuuden ja toiminnallisen deprivaation yhteyttä. Deprivaatio voi nousta sosiaalisesta ja kulttuurisista käytännöistä, jotka ovat suhteessa yksilön ominaisuuksiin. Tärkeä on kysyä, missä määrin erityyppiset vammat aiheuttavat asetettavat rajoitteita ja missä määrin inhimillinen tai fyysinen ympäristö on todellinen este toimintaan osallistumiselle. Yhä edelleen ”terveillä” ihmisillä on vahvoja mielipiteitä siitä, mitä vammaiset ihmiset saavat tai eivät saa tehdä. Entisaikoina psyykkisesti sairaat ihmiset suljettiin ja eristettiin laitoksiin, kauas yhteiskunnasta. Teknologia, opettaminen ja asenteen muutokset ovat auttaneet vähentämään vammaisten ihmisten toiminnallista deprivaatiota. (Whiteford 2004: 236 – 239.)

Van, 8,5- vuotias cp-vammainen poika, on asunut lastenkodissa lähes koko ikänsä. Van ei puhu mutta osaa nyökätä ja osoittaa haluamaansa. Hänen päivänsä jakautuu unen ja ruokailun mukaan. Aamu alkaa ennen kuutta. Leikkihuoneeseen hänet viedään noin kello kahdeksan. Lounas on joka päivä noin kello 11. Hoitajat ovat ensin syöttäneet muut lapset ja sen jälkeen he hakevat Vanin ja muut isommat lapset pihan toisella puolella olevasta leikkihuoneesta. Hoitaja työntää pyörätuolin, jossa on Vanin lisäksi toinen lapsi oven eteen. Siitä hänet kannetaan lattialle, laitetaan tyyny pään alle ja syötetään reippaaseen tahtiin, noin kymmenessä minuutissa. Van syö nopeasti ja innokkaasti riisipohjaista ruokaa. Hoitajat keskustelevat toistensa kanssa. Lapsen ja hoitajan kesken tapahtuu vähän kommunikointia. Van kannetaan vaippojen vaihdon jälkeen käsistä jaloista kiinni pitäen huoneeseen patjalle päiväunille. Huoneessa on myös viisi muuta lasta. Ovi laitetaan kiinni, niin ettei sitä saa sisäpuolelta auki. Päiväunet kestävät noin kaksi tuntia.

Päiväunien jälkeen on peseytymisen vuoro ja sen jälkeen Van menee fysioterapiahuoneeseen. Siellä hänellä on oma fysio-ohjelma, jonka ohjaajat toteuttavat joka päivä. Hän katsoo myös fysiohuoneessa innolla televisiota, erityisesti musiikkiohjelmia. Päivällisruoka on noin kello 16-17, jonka jälkeen hänet kannetaan huoneeseen nukkumaan. Ovi laitetaan kiinni. Huoneessa on ikkuna, viisi sänkyä ja patjoja lattialla, muita esineitä huoneessa ei ole. Nukkumisen ajaksi Vanille laitetaan vaipat.

3.6 Vieraantuminen, epätasapaino ja marginalisaatio

Toiminnallinen **vieraantuminen** on tulos siitä, kun ihmiset kokevat jokapäiväisen elämän merkityksettömänä tai tarkoituksettomana (Townsend – Wilcock 2004a: 252). Vieraantuminen ymmärretään lähinnä sosiaalisina olosuhteina eikä niinkään psykologisena tilana. Mahdollisuuksien tai resurssien puute merkityksellisiin tai rikastuttaviin toimintoihin johtaa toiminnalliseen epäoikeudenmukaisuuteen. (Townsend – Wilcock 2004b: 80.)

Esimerkkejä toiminnallisesta vieraantumisesta ovat tilanteet, joissa ihmiset ovat joutuneet lähtemään kotiseudultaan ja luopumaan heidän omista kulttuurisista toiminnoista orjuuden, pakolaisuuden tai teollisuuden vuoksi, joka pakottaa heidät työskentelemään kaukana kotiseudultaan nöyryyttävissä töissä ja pienellä palkalla. Toiminnallista vieraantumista voi ilmetä myös esimerkiksi fyysisesti tai psyykkisesti vammaisilla ihmisillä, jotka joutuvat osallistumaan esimerkiksi työkeskuksessa heille merkityksettömiin tai

tarkoituksettomiin toimintoihin. Jos ainoa mahdollisuus toimintaan tarjoaa merkityksellisiä tai tarkoituksettomia toiminnallisia kokemuksia, kyseessä voi olla toiminnallinen vieraantuminen. (Townsend – Wilcock 2004b: 80.)

Toiminnallisen vieraantumisen käsite voi auttaa selittämään hengetöntä käytöstä pitkään laitoksissa olleilla ihmisillä, joilta on puuttunut mahdollisuus osallistua merkitykselliseen ja rikastuttavaan toimintaan. Toimintoihin osallistuminen on tärkein voima, joka muokkaa identiteettiä, joten positiivisten toiminnallisten kokemusten puute voi vääristää identiteetin muodostumista. (Townsend – Wilcock 2004b: 80 – 81; 2004a: 252.)

Toiminnallinen **epätasapaino** viittaa sekä markkinoiden määrittämään palkkioon työstä, että tarpeellisiin toimintoihin, jotka edistävät terveellisiä rutiineja ja sosiaalista inklusiota. Epätasapaino voidaan kuvata myös toiminnallisena eristämisenä, jos hyväksytään toiminnan kolme eri luokkaa: toimettomuus (engl. *un-occupied*), työttömyys (engl. *under-occupied*) ja ylityöllistyminen (engl. *over-occupied*). Työttömillä on riski sairastua, koska heillä ei todennäköisesti ole riittävää määrää fyysistä, henkistä ja sosiaalista tekemistä, joka tuo merkityksen ja rikastuttaa heidän elämäänsä. Työttömyys ei ole ainoastaan taloudellinen kysymys, vaan myös toiminnallinen epäoikeudenmukaisuus. Ylityöllistetyt ovat vaarassa sairastua, koska heillä on niin paljon tekemistä, etteivät he ehdi huolehtia itsestään, perheestään tai yhteisöstään. Wilcock ja Townsend myöntävät, että toiminnallisen epätasapainon määrittelemineen on vaikeaa, koska käsitteellä ei ainoastaan viitata siihen onko ihmisellä liian vähän tai paljon tekemistä, vaan myös etuoikeuksiin ja etuihin, jotka liittyvät toimintaan. (Townsend – Wilcock 2004b: 82 – 83.)

Toiminnallinen **marginalisaatio** puhuu ihmisten tarpeesta ponnistella mikrotason jokapäiväisissä valinnoissa ja päätöksentekovallasta toiminnallisessa osallistumisessa. Toiminnallista marginalisaatiota voi esiintyä esimerkiksi kun vammaiset ihmiset ovat suljettu työmahdollisuuksien ulkopuolelle ja heillä voi olla vähän odotuksia sen suhteen, että työllistyminen olisi mahdollista. Yleinen käsitys, että ruumis on poissaolevasti läsnä eikä ratkaiseva tekijä elämässä, voi johtaa sosiaalipolitiikkaan, joka ei ota huomioon fyysisiä eroavaisuuksia. Säännökset, rakennettu ympäristö, rahoitus ja lait, ennemmin kuin ruumiillinen vamma, voivat heikentää mahdollisuuksia asiakaslähtöiselle lähestymistavalle. (Townsend – Wilcock 2004b: 81 – 82.)

Kisumun kaupungin katulapsityössä on eri termit erilaisille katulapsille. On niitä, jotka ovat "in the street", joka tarkoittaa kadulla asuvia lapsia. "On the street" tarkoittaa lapsia, jotka ovat päivisin kadulla vanhempien tietäen asiasta. He eivät käy koulua, vaan ovat jossain tapauksissa kadulla vanhempien kehotuksesta esimerkiksi tienata perheelle rahaa kerjäämällä. Vielä kolmas-kin katulasten tyyppi on olemassa ja se on "off the street". Nämä lapset ovat päivisin kadulla vanhempien tietämättä. Heitä ei ole paljon, mutta he muodostavat hyvin erikoisen ryhmän katulapsia, sillä on edelleen mysteeri katulapsityötä tekevillekin, miksi he lähtevät kadulle kerjäämään. Näillä lapsilla on jopa koulu, johon mennä päivisin. Aamulla he sanovat vanhemmille lähtevänsä kouluun, vaikka menevätkin kadulle. Mietin, olisivatko koulussa olevat mahdolliset ongelmat yksi tekijä.

3.7 Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistava viitekehys

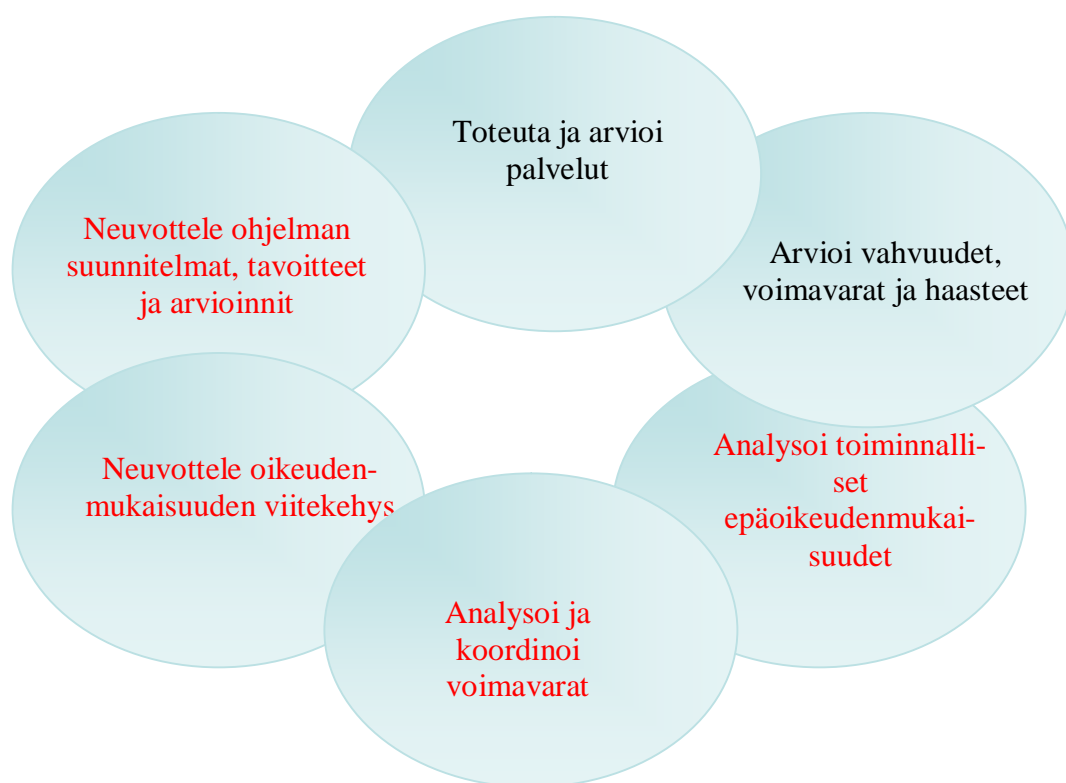
Townsend ja Whiteford ovat luoneet viitekehysten käytettäväksi yhteisöissä, joiden jäsenten osallistuminen arjen toimintoihin on rajoittunut. Viitekehys soveltuu käytettäväksi niin taloudellisesti hyvinvoivissa kuin köyhissäkin valtioissa. Kolme toisiinsa liittyvää käsitettä muodostavat kulmakivet, pilarit viitekehykselle (ks. kuvio 4). Ne ovat toiminta, asiakaslähtöinen toiminnan mahdollistaminen sekä oikeudenmukaisuus. (Townsend – Whiteford 2005: 110.)

KUVIO 4. Toimintaterapeutin tiedon kolme pilaria. (Townsend – Whiteford 2005: 111.)

Toimintaterapeutti on kiinnostunut toimintaan osallistumisesta. Toimintoihin osallistuminen kuvastaa toiminnan eri muotoja jokapäiväisessä elämässä. Mahdollistamisen käsitteellä kuvataan terapiamuotoja, jotka käyttävät osallistavia, voimaannuttamiseen suuntautuneita lähestymistapoja (Townsend – Wilcock 2004b: 77). Kysymykseen siitä, miksi toimintaterapeutit mahdollistavat toimintoihin osallistumista vastataan syyksi toiminnallinen oikeudenmukaisuus (Townsend – Whiteford 2005: 111). Oikeudenmukaisuus kuvaa toiminnallisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen inklusion muotoja ja määrittäviä tekijöitä, jotka huomioivat erot yksilöissä ja konteksteissa (Townsend – Wilcock 2004b: 77).

Viitekehys siirtyy käytännön työhön kuuden vaiheen kautta, jotka voivat edetä epälineaarisesti kuitenkin toisiinsa linkittyen. Neljä näistä osoittaa ympäristön ja sosiaalisen muutoksen huomioimalla resurssit, nimeämällä yhteisön epäoikeudenmukaisuudet ja tuomalla esiin asiakasyhdistysten kanssa neuvottelun oikeudenmukaisuuden viitekehyksestä. Kaksi vaihetta on tiivistetty Kanadan toiminnallisen suoriutumisen prosessimallista, joka on kehitetty yksilöasiakkaiden kanssa työskentelyyn. (Townsend – Whiteford 2005: 113.) Esitämme toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistavan viitekehyksen kuusi vaihetta niiden kysymysten kautta, jotka sitovat vaiheen käytäntöön ja kohdentavat käytössä olevia voimavaroja.

KUVIO 5. Kuviossa on toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistavan viitekehyyksen kuusi käytännön työtä ohjaavaa vaihetta. (Townsend – Whiteford 2005: 113.) Punaisella merkityt vaiheet ovat ohjanneet haastatteluaineistomme hankintaa, analysointia ja johtopäätöksiä.

Voimavarojen analysoinnissa ja koordinoinnissa on kysyttävä mikä on yhteisö, jolle prosessi suunnataan, millä keinoin voimavarat selvitetään ja mikä yhteistyömuoto on mahdollista toteuttaa. Prosessissa vaaditaan itsereflektion lisäksi empiiristä analyysia taloudellisista ja inhimillisistä voimavaroista. On selvittävä mahdolliset ammatilliset ja yhteisölliset potentiaalit. Townsend ja Whiteford käyttävät prosessista esimerkkinä toimintaterapiaa, jota voisi lähestyä kysymällä, mikä on toimintaterapian panos inhimillisenä voimavarana. Toinen kysymys on, mitä toimintaterapeuttien tulee oppia ja on mahdollista oppia yhteisökeskeisessä työssä, jotta he voivat muodostaa toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta selkeän perustan toimintaterapialle. (Townsend – Whiteford 2005: 113 – 115.)

Oikeudenmukaisuuden viitekehyyksen neuvottelun vaiheessa huomioidaan ristiriitaa aiheuttavat uskomukset, arvot, kulttuuriset ja valta-asetelmatekijät. Mitä koulutusta, keskittämistä tai järjestelyjä tulee tehdä, jotta kaikki prosessiin osallistuvat ovat tasavaroisessa asemassa. Neuvottelu on tärkeä prosessi, jotta mahdollista ristiriitaa aiheuttavat ja yhteistyötä tukevat alueet tulevat näkyviksi. Neuvottelua ennen tulisi ymmärtää

ne eri näkökulmat toimintaan ja päivittäiseen elämään sekä oikeudenmukaisuuteen, jotka ilmenevät niiden ihmisten parissa, jotka toimivat epäoikeudenmukaisuuden poistamiseksi. (Townsend – Whiteford 2005: 114, 117.)

Toiminnallisten epäoikeudenmukaisuuksien analysoinnissa näkökulma on ympäristön määrittävissä tekijöissä, kuten sosiaalisissa ja taloudellisissa tekijöissä. Merkittävänä kysymyksenä vaiheessa on, miten yhteisö kokee oikeudenmukaisuuden tai epäoikeudenmukaisuuden osallistuessaan toimintoihin. (Townsend – Whiteford 2005: 117 – 118.)

Vaiheessa, joka sisältää **neuvottelun muutostavoitteista, toimintasuunnitelman luomisen ja arvioinnin**, on ensimmäinen refleктоiva kysymys, mitä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden muutostavoitteita asetetaan. Tavoitteet voivat muodostua esimerkiksi osallistujien haastattelujen perusteella, jolloin he vastaavat kysymykseen siitä, minkä muutosten he uskovat vaikuttavan eniten heidän elämäänsä. Toinen vaihtoehto on tarkkailla osallistujia ja tehdä johtopäätöksiä dokumentoiden heidän toiminnallisia mahdollisuuksiaan ja rajoituksiaan. (Townsend – Whiteford 2005: 120.)

Asiakaskeskeisten vahvuuksien, voimavarojen ja haasteiden arvioimiseksi selvitetään käytettävissä olevat arviointimenetelmät ja arvioidaan niiden luotettavuutta ja arvostusta. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden muutosta arvioidessa on kysyttävä, miten tilanne on muuttunut. (Townsend – Whiteford 2005: 121.)

Vaiheessa, joka sisältää **suunnittelun, toteutuksen ja asiakaskeskeisten palvelujen arvioinnin** kysytään, mikä on tehokkain ja vaikuttavin suunnitelma- ja arviointistrategia tavoitteiden saavuttamiseksi. Vaihe korostaa kolmea seikkaa: asiakkaan osallistuminen päätöksentekoon kaikissa vaiheissa; toiminnallisuuden ja kokemusten mahdollistaminen käyttämällä toimintoja asiakkaan voimaannuttamisessa; sekä jatkuva arviointi asiakkaan edistymisestä pyrkimyksissä kohti toiminnallista oikeudenmukaisuutta. (Townsend – Whiteford 2005: 122.)

4 TEEMAHAASTATTELU JA AINEISTON ANALYYSI TEEMOITTELULLA

Päädyimme toteuttamaan haastattelut teemahaastatteluina. Teemahaastattelu antaa haastateltavalle strukturoitua haastattelua laajemmin mahdollisuuden yksilöllisten tulkintojen esittämisen (Eskola – Suoranta 1998: 89). Tämä seikka tukee valintaamme teemahaastattelusta, sillä olemme aiheen äärellä, jossa yksilölliset tulkinnat kiinnostavat. Teemahaastattelun etuna on kerronnallisuus ja se, että haastateltavan kokemusmaailma välittyy kysymysten kautta. Haasteena on kysymysten laajuus ja sitä kautta myös vaara, että kerronta lähtee väärään suuntaan eli epäoleelliseen tietoon tutkimusongelman kanalta.

4.1 Haastattelujen toteutuminen

Opinnäytetyön toisen tekijän Keniaan suuntautuneen käytännön harjoittelujakson aikana toteutimme kenialaisten toimintaterapeuttien haastattelut. Haastateltavat löytyivät harjoittelupaikoista, joissa vierailu oli osa harjoittelua. Haastateltavat valikoituivat sen perusteella kenellä oli mielenkiintoa ja aikaa osallistua opinnäytetyöhön. Haastateltavien kiinnostusta osallistua opinnäytetyöhömmme kysyttiin alustavasti jo ensimmäisen tapaamisen yhteydessä Kisumun provinssisairaalassa syyskuussa 2006. Aiheen kypsyttyä ja saatuaamme haastattelukysymykset jäsentyneemmiksi otimme yhteyttä haastateltaviin marraskuun alussa. Haastattelut toteutuivat kahden viikon aikana niin, että ensimmäinen haastattelu oli 23.11, toinen 28.11, kolmas 29.11 ja neljäs 1.12.2006.

Haastatelluista neljästä toimintaterapeutista kolme on miehiä ja yksi nainen. Haastateltavat työskentelevät Kisumussa, Kenian kolmanneksi suurimmassa kaupungissa, jossa sairaaloita on useita. Kisumussa on provinssisairaala, joka työllistää kahdeksan toimintaterapeuttia sekä aluesairaala, jossa on yhteensä viisi toimintaterapeuttia töissä. Lisäksi kaupungissa on muutamia yksityissairaloita, jotka eivät tarjoa toimintaterapiapalveluja, mutta muita kuntoutuspalveluja kyllä. Haastatelluilla on takanaan eripituiset työkokemukset toimintaterapeutina eri asiakasryhmien parista. Kolmella toimintaterapeuteista on usean vuoden työkokemus, kun taas yhdellä on kokemusta toimintaterapeutina noin vuoden verran.

Kaikki haastateltavat antoivat suullisen suostumuksensa videokuvaukseen ja kuvamateriaalin käyttöön lopputyön aineistona. Haastattelut toteutuivat yksilöllisinä teemahaas-

tatteluina ja niitä ohjasi teemarunko. Haastateltaville ei annettu muuta esitietoa haastattelun kulusta kuin aihe, jota opinnäytetyö käsittelee ja joitakin olennaisia kysymyksiä, joita haastattelu tulisi koskemaan. Tällaisia olivat muun muassa työtä ohjaavat periaatteet ja työ toimintaterapeuttina. Jokainen haastattelu eteni hieman eri tavoin ohjautuen haastateltavan kertoman mukaan, mutta sisältäen teemahaastattelun teemat.

Haastateltavat tulivat sovittuna ajankohtana erikseen haastattelulle varattuun paikkaan, joka oli Kisumussa sijaitsevan kongressikeskuksen tiloista varattu kokoushuone. Haastattelutilassa ei ollut haastattelun toteutumishetkellä paikalla muita henkilöitä. Haastattelukieli oli englanti. Neljästä toteutuneesta haastattelusta litteroimme ja analysoimme kolme siitä syystä, että yksi videotallenteista oli vaurioitunut pahoin ja sen puheesta oli mahdotonta saada selvää. Jokaisen toteutuneen haastattelun pituus on 30 min, joten yhteensä litteroitua materiaalia on 90 min eli kolme haastattelua. Käytämme haastatelluista nimiä Nick, Walt ja Barry.

4.2 Haastattelujen teemat

Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistavan viitekehyksen käytännön työskenteilyn vaiheet ohjasivat haastatteluteemojen muodostumista. Haastattelujen rungon muodostaneet teemat olivat toimintaterapeutin työtä ohjaavat periaatteet, asiakkaiden mahdollisuudet osallistua heille merkittäviin toimintoihin ja toimintaterapeutin resurssit tehdä työtään. Viitekehyksen kolme käytännön työn vaihetta ovat teemahaastattelujen kysymyksissä seuraavasti: Voimavarojen analysoinnin ja koordinoinnin vaihe on teemahaastattelumme kysymys toimintaterapeutin käytössä olevista resursseista. Neuvottelu oikeudenmukaisuuden viitekehyksestä on kysymyksemme toimintaterapeutin työtä ohjaavista periaatteista. Toiminnallisten epäoikeudenmukaisuuksien analysoinnin vaihetta selvitämme kysymyksellä asiakkaiden mahdollisuuksista osallistua heille merkittäviin toimintoihin (ks. kuvio 6).

Meitä kiinnosti myös asiakaslähtöisyys työtä ohjaavana periaatteena. Kysyimme, mitkä asiat edesauttavat tai rajoittavat asiakaslähtöisyyden toteutumista työssä. Lisäksi kysyimme käsitteestä toiminnallinen oikeudenmukaisuus nousevia ajatuksia. Toisesta teemasta, asiakkaiden mahdollisuuksista osallistua heille merkittäviin toimintoihin, esitimme kysymyksiä niistä tekijöistä, jotka ovat asiakkaiden toimintoihin osallistumista mahdollistavia ja rajoittavia tekijöitä. Resurssit tehdä työtä -teemasta kysyimme toimin-

taterapeuttien työtä mahdollistavia ja rajoittavia asioita, esimerkiksi taloudellisia ja inhimillisiä voimavaroja (ks. kuvio 6).

Haastattelujen kysymykset/teemat:

1. Mikä on keskeisin asiakasryhmäsi?
2. Millaiset organisatoriset resurssit sinulla on tehdä työtäsi?
3. Voivatko asiakkaasi osallistua heille merkittäviin toimintoihin? Jos eivät, miksi?
4. Mitkä ovat työtäsi ohjaavat periaatteet? Toteutatko asiakaslähtöisyyttä työssäsi?
Jos kyllä, niin miten edistät asiakaslähtöisyyden toteutumista asiakassuhteessasi? Mitkä asiat rajoittavat asiakaslähtöisyyden toteutumista?
5. Onko termi ”toiminnallinen oikeudenmukaisuus” sinulle tuttu? Mitä ajatuksia se herättää sinussa?

KUVIO 6. Neljän vaiheen suhde analyysistä nousseisiin teemoihin.

4.3 Teemahaastattelujen vastauksista analyysiin teemoittelulla

Pilkkoiimme ensin aineistoa neljän teemahaastattelun kysymyksen avulla, jotta irrottaisimme käsiteltäväksi ne tiedot, jotka vastaavat tutkimuskysymykseemme miten toiminnallinen oikeudenmukaisuuden viitekehyksen käytännön työn vaiheet ilmenevät kolmen kenialaisen toimintaterapeutin työssä. Nämä neljä pääteemaa olivat: 1) Mitkä ovat toimintaterapeutin resurssit tehdä työtään, 2) Mitkä ovat hänen asiakkaidensa mahdollisuudet osallistua heille merkittäviin toimintoihin (mahdollistavat ja rajoittavat tekijät sekä yksilöstä, että ympäristöstä nousevat asiat), 3) Mitkä ovat hänen työtään ohjaavat periaatteet ja 4) Mitä ajatuksia käsite toiminnallinen oikeudenmukaisuus herättää.

Luokiteltuamme litteroidun aineiston näihin neljään kategoriaan totesimme, että aineistosta nousi uusi kategoria, joka sisälsi mainintoja työn tavoitteista. Huomasimme, että tavoitteiden kategoria rinnastui viitekehyksen käytännön työn vaiheeseen ”neuvottelu ohjelman suunnitelmista, tavoitteista ja arvioinneista”. Samaan aikaan poistimme aiemmin omanaan olleen kategorian ”ajatuksia käsitteestä toiminnallinen oikeudenmukaisuus”. Päädyimme tähän ratkaisuun, koska huomasimme vastausten sisältävän tietoa toimintaterapeutin työtä ohjaavista periaatteista, joten teeman vastaukset liitimme periaatteiden kategoriaan.

Nostimme neljästä kategoriasta samankaltaisia vastauksia sisältäviä luokkia. Vertasimme luokkia viitekehyksen vaiheiden sisältöön ja näin ollen pystyimme tuomaan esiin viitekehyksen vaiheet kenialaisten toimintaterapeuttien työssä. Kolmen teemahaastattelun analyysin tulokset ovat esimerkkejämme viitekehyksen vaiheiden eri ulottuvuuksista.

5 VIITEKEHYKSEN VAIHEET KOLMEN KENIALAISEN TOIMINTATERAPEUTIN TYÖSSÄ

5.1 Kenian yhteiskunnalliset olot

Ymmärtääksemme aineistoa koemme tiedon niistä olosuhteista, joissa haastateltavat elävät, tärkeäksi. Tähän on syynä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden yhteiskunnalli-

nen riippuvuus. Esitämme aineistomme taustaksi muutamia Kenian yhteiskunnallisia oloja ja väestöä kuvaavia tekijöitä.

Vuonna 2001 on Kenian väestömääräksi arvioitu 30 765 900 henkeä. Noin 15 % maan aikuisväestöstä on saanut HIV-tartunnan. Odotettavissa oleva elinikä oli vuonna 2001 52 vuotta YK:n arvioiden mukaan. Maan väestöstä 42 % on saatavilla puhdasta juomavettä. Riittävät hygieniatilat ovat 87 % väestöstä. Lapsikuolleisuuden määrä on 65/1000 ja 51 % väestöstä on alle 18-vuotiaita. Köyhyys on Keniassa jatkuvasti kasvava ongelma. Kenia on luokiteltu alhaisen tulotason maaksi. Elintaso on maassa laskenut voimakkaasti vuosien 2002 ja 2005 välillä. Kenian maaseuduilla köyhyys näkyy muutto- liikkeenä kaupunkeihin. Tällä hetkellä 33 % kenialaisista asuu kaupungeissa. (Parkinson – Phillips – Gourlay 2006: 36.)

Keniassa on nähtävissä kulttuurinen tekijä, joka vaikuttaa kenialaisten ihmisten kansallistunteeseen. Tämä tekijä on vahva traditionaalinen näkemys eri heimoihin kuulumisesta. Kenialaiset ovat usein tietoisempia tiettyyn heimoon kuulumisesta ja heimolle ominaisista tavoista sekä perinteistä kuin Kenian kansalaisuudestaan. Heimojen välillä valitsee yhteisymmärrys ja heimotaustasta johtuvat taistelut ovat harvinaisia Keniassa. Suhtautumistapa elämään on kenialaisilla ihmisillä myönteinen ja salliva siitä tosiasiasta huolimatta, että suurin osa heistä elää taloudellisesti tiukoissa olosuhteissa. (Parkinson – Phillips – Gourlay 2006: 35.) Heimojen olemassaolo ja tietoisuus niiden erityispiirteistä on kenialaisen toimintaterapeutin työhön vaikuttava seikka. Kenialaiset toimintaterapiaopiskelijat saavat tietoa heimoista koulutuksensa aikana.

Yhteisöllisyys on merkittävä tekijä Kenialaisessa yhteiskunnassa. Heimon lisäksi tärkeä tekijä sosiaalisessa ympäristössä on perhe. Kiihtyvässä modernin maailman tahdissa ja kasvavissa vaatimuksissa laajan perheen merkitys on vielä entisestään kasvanut. On melko tavallista, että lapset asuvat kaupungin ulkopuolella tädin, sedän tai isovanhempien luona, kun vanhemmat asuvat työn vuoksi suurkaupungeissa. (Parkinson – Phillips – Gourlay 2006: 36.)

Yhteisöllisyys näkyy tavanomaisessa suurten joukkojen kerääntymisessä paikalle pieninkin aktiviteetin tai tapahtuman yhteydessä. Tähän seikkaan saattaa vaikuttaa aikakäsityksen joustavuus. Se antaa tilaa osallistua elämään juuri sillä hetkellä tapahtuvan asian kautta. Kiireettömyys heijastuu voimakkaasti arkielämän toimintoihin. Näin ollen

esimerkiksi työajalla on yleistä laittaa etusijalle teejetki työtovereiden kanssa ja sitten aloittaa työnteko. (Parkinson – Phillips – Gourlay 2006: 35.)

Koulutuksen merkitys kenialaisille on suuri. Lukutaitoisuus on noin 85 %, joka on huomattavasti korkeampi kuin Kenian naapurimaissa. Koulunkäynti ei ole maassa pakollista, mutta motivaatio koulutuksen hankkimiseen on valtava. Kaikkein köyhimmisäkin maalauskylissä voi nähdä lapsia koulupuvuissaan kaikkialla Keniassa. (Parkinson – Phillips – Gourlay 2006: 35.)

Keniassa hiljalleen etenevä modernisaatio aiheuttaa kamppailua perinteiden ja nykyajan välillä. Kaupungistuminen tuo uusia ilmiöitä, joihin perinteet eivät enää täysin mahdu ja tästä seuraa joidenkin yhteiskunnassa olevien asioiden katoamista. (Parkinson – Phillips – Gourlay 2006: 35.)

Toimintaterapeuttien määrä Keniassa on vuoden 2004 tilaston mukaan 260 (Townsend – Whiteford 2005: 115). Toimintaterapeuttikoulutusta tarjoaa yksi oppilaitos, joka sijaitsee maan pääkaupungissa Nairobissa.

Viisi äitiä ja viisi lasta tulee toimintaterapeuttien vastaanottotilaan samaan aikaan. Siinä hoidetaan haastattelut; henkilöhistoriat, maksukyky ja muut kyseltävät asiat kaikkien kuullen. Ja terapiakerrat toteutuvat myös siinä niin, että kun yksi lapsista itkee, itkevät myös muut. Keskittymistä vaativat tehtävät kärsivät häiriöstä.

Miten toimintaterapeuttiopiskelijana teen työtäni vieraassa kulttuurissa ja itselleni? Mitkä työtavat valitsen niin, että huomioin myös kulttuuriset tekijät?

5.2 Toimintaterapeuttien resurssit tehdä työtään

Haastattelukysymykseen ”millaiset resurssit sinulla on tehdä työtäsi” haastateltavat vastasivat painottaen inhimillisiä, henkilöstöön liittyviä resursseja sekä materiaalisia ja taloudellisia resursseja. Resursseiksi ymmärretään yksikön käytettävissä oleva aineellinen tai aineeton väline ja keino päämäärien saavuttamiseksi. Resursseja ovat esimerkiksi luonnonvarat, työ, materiaali, pääoma, tieto ja taito (sanastokeskus TSK). Resurssit ovat

siis myös keinoja ja välineitä tavoitteen saavuttamiseksi. Tämän vuoksi otimme analyysiin mukaan työtapoja ja työn muotoja koskevat asiat, vaikka haastateltavat eivät resursseista puhuttaessa tuoneet esiin työnsä muotoja. Työn muotoihin liittyvät tekijät poimimme pääasiassa muualta aineistosta. Jaoimme toimintaterapeutin resurssit - kategorian kolmeen luokkaan: 1) henkilöstöresurssit 2) työn muodot 3) materiaaliset ja taloudelliset resurssit.

Henkilöstöresurssi luokassa yksi haastatelluista toi esiin tuen tarpeen muilta ammattihenkilöiltä. Henkilöstön riittämätön määrä vaikuttaa asiakkaiden mahdollisuuteen saada toimintaterapiapalveluja. Henkilöstön vähyys vaikuttaa myös väsyttävästi toimintaterapeuttiin.

No we don't have not enough (human recourses). You find that like now I'm on leaf. If one person is away for any other reason, we main very few at department and that one effects also way we work because one person cannot handle so many clients. So sometimes we find is tired, and some clients are attended and not probably attended... Number of human, personnel is not enough.(Walt)

Työntekijässä olevista yksilöllisistä resursseista mainittiin improvisaatio ja luovuus, jota vaadittiin työskentelyssä maaseudun olosuhteissa, jossa ei ole kaupunkimaisia vessoja tai kylpyhuoneita. Lisäksi mainittiin tieto eri heimoista sekä toimintaterapeutin oikean tiedon tai asenteen puute ja sen negatiivinen vaikutus terapiaprosessiin.

Toimintaterapeutin **työskentelyä ohjaavissa muodoissa** mainittiin esimerkiksi kierto osastolta toiselle sekä työajat. Asiakkaan kanssa käytettävistä työmenetelmistä haastateltavat mainitsivat mm mahdollisuuden kotikäynteihin, liikkuvan klinikan, arvioinnin, todellisuusterapian, perhe-sosiaalishistoriallisen haastattelun, lääketieteellishistoriallisen haastattelun, kotiharjoitusohjelman tekemisen ja seurannan, päivittäisten toimien harjoittelun sekä paikallisten materiaalien käyttöönotto-opetuksen (esimerkiksi kainalosauvan valmistamisen puusta). Yhtenä työn muotona olivat mikrolainat. Asiakkaat säästävät rahaa toimintaterapeutin työnantajan (APDK) ylläpitämälle tilille ja APDK maksaa hitaasti ja säännöllisesti lainaa asiakkaille.

Yksi haastateltava kuvasi kolmessa eri yhteydessä tiedotustyyppistä **yhteistyötä**, jota hän tekee kylänjohtajien, provinssin hallinnon sekä yhteisövapaaehtoisten kanssa. He kouluttavat vapaaehtoisia, jotka taas menevät omiin kyläyhteisöisiinsä ja välittävät tietoutta vammaisuudesta.

This we do in collaboration with the chiefs, provincial administration office, and we also have the educational assessment resource centre, called EAN. And also the community health workers. We train them and after training they go to their rural set-ups and they also create same awareness of disabilities. They are community health workers volunteers. (Nick)

Taloudellista tukea toimintaterapiaa sai valtion lisäksi yksityisiltä hyväntekijöiltä, joskus APDK:lta tai muilta järjestöiltä joko rahallista tukea tai halpoja tai ilmaisia apuvälineitä. Taloudellisten resurssien puute vaikuttaa monilla eri tavoin toimintaterapeuttien työhön. Apuvälineet eivät ole uusia eikä niitä ole paljoa. Tämä puute ajaa heidät improvisoimaan apuvälineitä. Improvisoidut apuvälineet eivät toimi samalla tavoin kuin standardoidut. Apuvälineiden puute vaikuttaa asiakkaiden hoitoon, esimerkiksi lasten päänkannatuksen ja konttaamisen edistämiseen toimintaterapiassa.

Secondly we have equipment, they are not so updated, there are not so much. Mostly we just have to improvise most of them. But we never get equipment, it's a long time they have them provided. We also have a little money but we see how to buy equipment. It's limits us now, the way we treat children. Like we want to train standing, we find that we don't have proper standing aid. We want to facilitate head hold and crawling. We find that we don't have equipment to do such. So even that, the improvised ones will don't work properly, like standardized ones. So mostly we like to get standardizes equipment so that would make our work easier. (Walt)

5.3 Asiakkaiden mahdollisuudet osallistua toimintaan

Aineistoa analysoidessa kiinnitimme huomiota siihen, miten haastateltavat olivat ymmärtäneet käsitteen toiminta – *occupation*, onhan occupation-sanana yleisimpiä merkityksiä työ tai toimi. Haastateltavilta kysyttiin: “How are your clients’ possibilities to join occupations? Are there some supporting or diminishing factors when it comes to participating in occupations?” Haastatellut liittivät kysymyksen asiakkaan mahdollisuuksiin osallistua toimintaterapiaan, työhön tai päivittäisiin toimiin. Haastattelijalle *occupation* merkitsee kaikkea toimintaa, jota asiakas tekee. Käsite toiminta avautui siis eri tavoin haastattelijalle kuin haastateltavalle. Tämä seikka tulee ottaa huomioon tuloksia arvioidessa.

Luokittelu muodostui vertaamalla aineistoa Kanadan toiminnallisen suoriutumisen mallin ympäristö osuuden luokitteluun (Townsend 1997: 46) sekä toiminnallisen oikeuden mukaisuuden osallistavan viitekehyksen taloudellisten, sosiaalisten ja maantieteellisten osallistumiseen vaikuttaviin tekijöihin (Townsend – Whiteford 2005: 117 – 118.). Ympäristöosuuden luokat ovat Kanadan toiminnallisen suoriutumisen mallissa institutionaalinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja fyysinen.

Aineistosta muodostui neljä luokkaa: 1) institutionaalinen ympäristö 2) kulttuurinen ja sosiaalinen ympäristö, 3) fyysinen ympäristö 4) yksilölliset ominaisuudet. Luokan yksi alla on kaksi alaluokkaa: maantieteellinen etäisyys ja taloudelliset tekijät.

5.3.1 Institutionaalinen ympäristö

Tämä on asiakkaan osallistumista selvittävän kategorian laajin luokka, joihin tuli mainintoja kaikilta haastatelluilta toimintaterapeuteilta. Jaoimme luokan kahteen alaluokkaan: taloudellisiin ja maantieteellisiin tekijöihin. (Townsend – Whiteford 2005: 117 – 118.) Kaikki haastateltavat nostivat esiin asiakkaan **taloudellisen tilanteen**, köyhyyden, joka vaikuttaa asiakkaan mahdollisuuksiin osallistua toimintaterapiaan. Haastateltava kuvailee seuraavassa esimerkissä sitä, kuinka hän saa asiakkaan, jonka olisi mahdollista jatkaa toimintaa (tai työtä) ja kuinka hänet pitäisi ottaa mukaan terapiaan mutta se ei taloudellisesti ole mahdollista.

Problems we meet are, one is economic factors. You get a client and after evaluation you think this client will be able to continue with the occupation he has been performing and that one should be taken in training. But that may not economically be achievable. (Barry)

Asiakkaan köyhyys vaikuttaa siihen, että monet asiakkaat lopettavat kesken toimintaterapian. Köyhyys vaikuttaa myös siihen, kuinka säännöllisesti asiakkaat voivat käydä toimintaterapiassa sekä siihen, millaisia apuvälineitä he pystyvät hankkimaan. Samoin kaikki haastatellut mainitsivat kuntoutuspalveluihin pääsyyn esteeksi **maantieteellisen etäisyyden**. Maaseudulla ei ole sairaaloita, joissa olisi toimintaterapianpalveluita. Tällaiset sairaalat ovat kaukana kaupungeissa, joita on vaikea saavuttaa tai käydä säännöllisesti taloudellisten seikkojen vuoksi. Kerran kuukaudessa saapuva ”liikkuva klinikka” on mahdollisuus maaseudun ihmisille saada kuntoutuspalveluita.

5.3.2 Kulttuurinen ja sosiaalinen ympäristö

Haastateltavien mukaan kulttuuriset erot vaikuttavat toimintaterapiaan osallistumiseen. Keniassa on lukuisia eri heimoja, ja jos toimintaterapeutilla ei ole tietoa kyseisen asiakkaan kulttuuritaustasta, voi asiakas kokea terapeutin hyökkäävänä. Kaikki haastatellut mainitsivat yhteisön uskomukselliset **käsitykset sairauden tai vamman syystä**. Yhteisössä ei ole tietoa fyysisen tai psyykkisen vamman tai sairauden alkuperästä. Monet yhteisön jäsenet eivät edes tiedä vammansa syytä. Esimerkkinä lapsi, jolla on cp-vamma. Jotkut luulevat sellaisen lapsen olevan kirottu tai noiduttu, joten monet etsivät apua kansanlääkinnästä. Yhteisössä on vahva kulttuurinen uskomus.

Some of the members of community don't even know the cause of their disability. Like child with cerebral palsy..some of them believe such children are cursed. I'm not sure you know what I mean by that. Or bewitched. So they look for traditional medicine. Strong belief of culture. (Nick)

Perheen antama tuki nähtiin erityisen tärkeänä tekijänä vaikuttamassa asiakkaiden mahdollisuuden palata takaisin yhteisöön sairaalassa vietetyn ajan jälkeen. Erityisesti tästä mainitsi psykiatristen asiakkaiden kanssa työskennellyt toimintaterapeutti. Toimintaterapeutti kuvaa esimerkissä perheen merkitystä asiakkaan paluussa takaisin sairaalasta yhteisöön, että jos et valmistelee perhettä et valmistelee yhteisöä ja tämä voi johtaa torjuntaan, joka voi aiheuttaa uuden henkisen romahduksen. Asiakkaalla on usein pelko siitä, miten perhe ottaa hänet vastaan ja tietää, että hän on parantunut sairaalajakson jälkeen.

If you don't prepare family, you don't prepare the community and that may lead to rejection and that may cause relapse. It is very emotional thing to be again part of community. .... Clients even ask how will people take me back home, how will they know I've recovered. They have a fear of how people accept them back. (Barry)

5.3.3 Fyysinen ympäristö

Kaksi haastateltavaa tarkasteli fyysisen ympäristön osuutta asiakkaan mahdollisuuksissa osallistua päivittäisiin toimiin (adl-toiminnot). Yksi haastateltu kuvaa seuraavassa esi-

merkissä rajoittunutta (*handicapped*) asuinympäristöä. Vessa voi olla pimeä, joten henkilön, joka ei pysty kyykistymään on vaikea toimia siinä. Tässä yhteydessä haastateltava tarkoittaa ilmeisesti maan tasolla olevaa, ei viemäroityä vessaa, joka on yleinen kaupungin slummialueilla ja maaseudulla. Myös peseytyminen voi olla vaikeaa, asiakas voi mennä joen rantaan ja pyytää jotakuta heittämään vettä päälleen mutta puhdistautuminen voi silti olla ongelmallista.

The environment is also handicapped as I said, in their homes are difficulties of moving around. They don't have modified things to help them, to make it easy to them to access various environmental necessities at home, like toileting, you find they have the dark toilet ones. And a person who cannot squat has difficulties there. When it comes to bathing, one has to go to river to fetch water, he might get someone to fetch water but bathing will still be a problem. (Walt)

5.3.4 Yksilölliset ominaisuudet

Kaksi haastatelluista asetti asiakkaan vamman vakavuuden merkittäväksi toimintaan vaikuttavaksi tekijäksi. Vamman aste vaikuttaa asiakkaan mahdollisuuteen työllistyä ja kouluttautua. Toimintaterapeutti kertoo seuraavassa esimerkissä, että osallistuminen on riippuvaista vamman asteesta. Toimintaterapiassa lievästi cp-vammaiset voivat saavuttaa hyödyllisiä tapoja tehdä arkipäivän toimintoja. Osa voi mennä normaalisti kouluun mutta vaikeammat tapaukset eivät saavuta paljoa. Toimintaterapia nähtiin siten asiakkaan osallistumista edistävänä tekijänä.

Well, it depends of the severity of the condition. You find some mild cases of CP. You know, trained or after therapy, they can be given therapy and they can achieve some useful way of doing activities of daily living. Some of them go to school. They can just go to school normally but severe cases usually they do not gain much. (Walt)

Yhtenä osallistumiseen (koulutus/työ) vaikuttavana tekijänä yksi toimintaterapeutti näki koulutuksen: ”On olemassa ammatteja, joita ei voi suorittaa tietyllä vamman asteella”. Yksi haastatelluista liitti asiakkaan mahdollisuuden osallistua toimintoihin siihen, kuinka hyvin asiakas on hyväksynyt tilanteensa.

5.4 Toimintaterapeuttien työtä ohjaavat periaatteet

Periaatteet -kategoriasta saadut vastaukset teemoittelimme kolmeen luokkaan niiden sisältämien yhtäläisyyksien mukaan. Ne olivat 1) terapian toteuttamistapoihin liittyvät periaatteet, 2) asiakkaan oikeuksiin liittyvät periaatteet ja 3) toimintaterapeutin velvollisuuksiin liittyvät periaatteet.

Terapian **toteuttamistapoihin** liittyvissä periaatteissa ilmeni toimintaterapeuttien käyttämän lähestymistavan, kuten biomekaanisen tai kuntouttavan, olevan osa sitä mitkä haastatellut toimintaterapeutit kokevat työtään ohjaavina periaatteina. Vastauksissa ilmenevät biomekaaninen ja kuntouttava lähestymistapa asiakkaaseen ja terapiaan.

The principles that guide my work I would take as meaning the therapeutic treatment process, categories and biomechanical approach to treatment.
(Barry)

Itsenäisyyden tukeminen tuli ilmi periaatteena kahdessa vastauksessa, joissa mainittiin periaate tukea ja vahvistaa asiakkaan itsenäisyyttä. Lisäksi mainittiin syrjimättömyys, kaikkien asiakkaiden tasa-arvoinen kohtelu ja asiakkaan kohtaaminen juuri sellaisena kuin hän on. Kaikkien tasa-arvoinen kohtelu sisälsi vastausten mukaan heimosta riippumattoman kohtelun. Mainintana oli asiakkaan kohtaaminen taloudellisesta tilanteesta riippumatta samalla tavalla.

Just take a person the way he or she is. If she is poor, you handle her the way you handle a person who is well of also or who is able. You don't discriminate in any way. (Walt)

Asiakkaan oikeuksiin liittyvät periaatteet sisälsivät mainintoja asiakkaan oikeudesta saada tietoonsa oman tilansa sekä asiakkaan oikeudet saada päättää hoidon muodosta. Asiakkaan oikeuksiin liittyviin periaatteisiin kuului myös näkemys siitä, että asiakkaalla on vaikutusta toimintaterapeutin tapaan tehdä työtä. Terapeutilla on tieto, miten asiakkaan tilanteeseen voi vaikuttaa, mutta lopulliset valinnat on annettava asiakkaan päättää. Päätösvalta on myös asiakkaalla ja päätökseen terapeutti haluaa tulla yhdessä asiakkaan kanssa.

So this is the client and client has got all the rights. Having the choices of how to cover this treatment as well. I know what to do but I have to allow the client to have the fund choices. He or she is in a position to also decide and you want to get it with a client. (Barry)

Toimintaterapeutin **velvollisuuksiin** liittyvät periaatteet korostivat toimintaterapeutin velvollisuutta tuntea asiakkaan tausta ja toimia sen mukaisesti. Terapeutin on myös asennoiduttava palvelemaan asiakkaan tarpeita. Toimintaterapeutit kokivat, että on velvollisuus käyttää osaamistaan kaikin keinoin asiakkaan tilanteen paranemiseksi. Poikkeuksena tästä oli vastaus, joka ilmaisee toimintaterapeutille sopimattomaksi auttamisen keinoksi asiakkaan taloudellisen tukemisen.

(In therapy) there can be some limitations due to persons ability afford what you require from him. Suppose you want to advice patient with certain equipment or help aid and he cannot afford... You cannot go to your pocket and get up for that. (Walt)

5.5 Toimintaterapeuttien työtä ohjaavat tavoitteet

Tavoitteiden luokiksi muodostuivat 1) toimintaterapeutin työn yleiset tavoitteet, 2) asiakkaaseen välittömästi, yksilönä, liittyvät tavoitteet sekä 3) asiakkaan ja ympäristön vuorovaikutuksen tukemiseen liittyvät tavoitteet.

Haastateltavat kuvasivat työn **yleisiä tavoitteita** mainitsemalla tiedon lisäämisen yhteisöissä, perheissä ja asiakkaiden elämässä. Tiedon määrän lisääminen on toimintaterapeuttien tavoite, josta seurauksena on sellaisten uskomusten väheneminen, joilla on vaikutusta vammaisten ihmisten elämään.

Communities should be aware of disabilities, causes and management of those...So there is need for awareness creation. (Nick)

Toisena luokkana olivat **asiakkaaseen välittömästi liittyvät** tavoitteet. Tästä luokasta löytyi tavoitteena tiedon jakaminen asiakkaan tilasta. Mainittuja tavoitteita olivat menetetyn toimintakyvyn palauttaminen tai korvaaminen jollain muulla toimintakyvyn muodolla, asiakkaan palauttaminen tuottavaan elämään, asiakkaan itsetunnon tai itsearvostuksen palauttaminen, hänen mielenkiinnon kohteensa löytäminen sekä asiakkaan auttaminen pysymään elämäntavassaan. Toimintakyvyn hyväksyminen on niin merkittävä nä tavoite, että yhden vastauksen mukaan kaikki ennen tilan hyväksymistä tehty on turhaa.

You have to make them (clients) accept the level of capacity. Before they haven't accepted that what ever you will be doing will be vain. The level

of disability and ability level. When you reach with them to that they accept the level of capacity then you are done. (Barry)

Asiakkaan ja ympäristön vuorovaikutuksen tukemiseen liittyvät tavoitteet sisälsivät toimintaterapeutin tavoitteen linkkinä olemisesta sairaalan ja kodin välillä. Mainintoja tuli myös etenkin psykiatrisella osastolla olevien asiakkaiden ja ympäristön vuorovaikutuksen tukemisesta. Toimintaterapeutin tavoitteina on olla asiakkaan perheen kanssa vuorovaikutuksessa, saada perhe ymmärtämään asiakkaan tilaa ja varmistaa se, miten perhe suhtautuu asiakkaan tilaan kotiloissa. Perheen saaminen tapaamaan psykiatrisella osastolla olevaa asiakasta on yksi toimintaterapeutin tavoitteista. Myös laajemmin yhteisön ymmärtäminen asiakkaan tilaa koskien on toimintaterapeutin työn tavoitteena.

If they (community members) don't understand we try to make them understand and accept him (client) back to community. (Barry)

6 TOIMINNALLINEN OIKEUDENMUKAISUUS KÄYTÄNNÖN MAAILMASSA

Olemme esittäneet edellä teorian kuvauksen, aineiston analyysin ja haastattelujen tulokset. Tässä luvussa on esitämme edellä tuodusta materiaalista johtopäätökset, jotka tuovat esiin vastaukset tutkimuskysymyksiin.

6.1 Resurssit ja epäoikeudenmukaisuudet

Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehyksessä analysoi ja koordinoi resurssit -vaihe keskittyy valitun yhteisön resurssien analysointiin. Vaiheen yksi ulottuvuus on selvittää millaista yhteistyötä ja/tai johtajuutta voimavarojen koordinoinnissa käytetään sekä kenellä on valta. Onhan toiminnallisen oikeudenmukaisuuden edistäminen identiteetin, äänen, tai näkyvyyden antamista niille, jotka eivät sitä usein saa samoin kuin identiteetin, äänen ja näkyvyyden antamista toimintaterapialle. (Townsend – Whiteford 2005: 117.) Yhteisöpohjainen työntekijä kuvasi kuinka hän tekee monenlaista yhteistyötä kyläpäälliköiden, vapaaehtoisten ja organisaatioiden kanssa. Hänellä oli mahdollisuus hyödyntää yhteisön eri resursseja tietoisuuden lisäämiseksi. Aineistosta selvisi, että toimintaterapeutit voivat käyttää jonkinasteista taloudellista valtaa pienen budjetin muodossa.

Tuloksista selviää, että toimintaterapeuttien taloudellisten ja materiaalistien resurssien puute vaikuttaa heidän tapansa tehdä työtä, työn muotoihin sekä siihen mitä he voivat suositella asiakkailleen. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen edistäminen on kiinni siitä, miten toimintaterapeutit tekevät työtään mutta myös siitä millaiset resurssit heillä on tehdä työtä. Jos asiakkaita on esimerkiksi 30 päivässä, mahdollisuus yksilölliseen kohtaamiseen kaventuu huomattavasti.

Analysoi toiminnalliset epäoikeudenmukaisuudet -vaiheessa pyritään saamaan esiin valitun ihmisryhmän kokemat epäoikeudenmukaisuudet ja osallistumista rajoittavat tekijät (Townsend – Whiteford 2005: 114, 118.) Tuloksissa korostuu köyhyys, joka vaikuttaa asiakkaiden mahdollisuuksiin päästä ja osallistua toimintaterapiaan. Vaikka toimintaterapiapalvelut maksoivat vähän, oli se joillekin liikaa. Kaikilla asiakkailla ei myöskään ollut mahdollista hankkia tarvittavia apuvälineitä. Taloudelliset tekijät vaikuttivat siten monella tavoin asiakkaiden mahdollisuuksiin osallistua toimintaterapiaan ja näin ollen myös päivittäiseen elämään. Toinen seikka, joka vaikutti asiakkaiden osallistumiseen, oli maantieteellinen etäisyys. Mahdollisuutena saada kuntoutuspalveluja oli kuitenkin liikkuva klinikka, joka vei kuntoutuspalveluja maaseudun kyliin. Kerran kuukaudessa saapuva klinikka vaikutti terapian toteutustapoihin.

Whiteford on kuvannut vammaisuuden suhdetta toiminnalliseen deprivatioon niin, että ihmisen yksilöllinen ominaisuus muokkaa ympäristön asenteet toimintaa rajoittavaksi. Voikin kysyä millaiset mahdollisuudet vammaisilla ”kirotuilla” ihmisillä on osallistua täysivaltaisina kansalaisina yhteisön toimintoihin, kuten opiskeluun? Aineistosta voi päätellä, että asiakkaat kokivat toiminnallista deprivatiota ja/tai marginalisaatiota ympäristön asenteiden vuoksi.

Analysoi toiminnalliset epäoikeudenmukaisuudet -vaiheessa kannattaa kerätä monipuolisesti aineistoa mikro-, meso- ja makrotasolta: tietoja ja tarinoita asiakkailta ja yhteisöiltä sekä tietoja laista ja säädöksistä, jotka vaikuttavat asiakasryhmän toiminnalliseen osallistumiseen. Aineistosta saamamme tulokset kertovat mesotasolla asiakkaiden osallistumiseen vaikuttavista seikoista. Aineistomme kattaa siis osan toiminnallisen epäoikeudenmukaisuuksien analyysivaiheesta.

6.2 Oikeudenmukaisuuden viitekehyksen sekä suunnitelmien, tavoitteiden ja arviointien neuvottelu

Oikeudenmukaisuuden viitekehyksen neuvottelun vaiheessa on selvittävä kaikkien prosessiin osallistuvien uskomukset, arvot sekä kulttuuriset tekijät, jotka vaikuttavat prosessin toteuttamiseen. Neuvottelun tulisi olla jatkuva prosessi ja se on osa terapiasuhteen luomista (Townsend – Whiteford 2005: 117). Toimintaterapeuttien haastattelujen tuloksista voimme sanoa, että toimintaterapeuttien käyttämä viitekehys on tekijä, joka ohjaa heidän tapaansa toteuttaa terapiaa. Tuloksista ilmenee, että bio-mekaaninen viitekehys ohjaa osittain toimintaterapeuttien työtä, mikä on vastakkainen osallistavan viitekehyksen ajatukselle asiakaskohtaisesta oikeudenmukaisuuden viitekehyksen neuvottelusta. Toisaalta asiakkaan toiveilla on vaikutusta toimintaterapeutin tapaan tehdä työtä, joka on osoituksena siitä, miten toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehys voisi toteutua käytännössä. Haastatteluissa ilmeni pyrkimys tukea asiakkaan itsenäisyyttä ja asiakkaan oikeuksia vaikuttaa toiminnallisuutensa toteuttamiseen. Toimintaterapeutin velvollisuutena on tukea asiakkaan oikeutta tietää tilansa ja kuntoutumisen realiteetit.

Periaatteet ja tavoitteet, joita haastateltavat toivat esille toimintaterapeutin velvollisuuksista ja asiakkaan oikeuksista ilmentävät toimintaterapeutin työtä ohjaavan bio-mekaanisen viitekehyksen rajoittavia tekijöitä suhteessa asiakkaan mahdollisuuksiin osallistua toimintaan ja tavoitteiden asetteluun asiakaslähtöisesti. Ekspertti – potilas – asetelma on olemassa kenialaisessa terveydenhuollossa ja sillä on vaikutusta siihen, millainen asiakkaan ja toimintaterapeutin kohtaaminen on.

6.3 Neljä vaihetta esimerkin kautta kuvattuna

Esimerkkinä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehyksen neljästä vaiheesta nostamme epäoikeudenmukaisuuden ”yhteisön uskomukset sairaudesta”, jonka kaikki haastateltavat toivat esiin. Esimerkki kuvastaa toimintaterapeutin työn ulottuvuuksia epäoikeudenmukaisuuden vähentämiseksi (ks. kuvio 7).

Haastateltavien asiakkaista monet luulevat olevansa noiduttuja, kuten Barryn kuvaamat asiakasesimerkit. Ristiriitaa aiheuttaa vahvasti yhteisössä elävä uskomus sairauden ole-

misesta kirouksen aiheuttama ja toisaalta asiakkaan oma kokemus sairaudestaan. Halu olla yhteisön jäsen vaikuttaa siihen, että hän kokee olonsa syrjityksi. Toimintaterapeutilla oleva periaate syrjimättömyys ohjaa hänen toimintaansa, josta näin ollen kehittyy tavoite ja keinot edesauttaa tilannetta. Tavoitteeksi muodostuu lisätä yhteisön tietoisuutta vammaisuuden ja sairauksien synnystä ja hoidosta. Viitekehyksen vaiheessa on ehdotus, että tavoitteet kohdennetaan myös yhteisön uskomuksiin, joihin vaikuttamalla voidaan tuoda yhteisön jäseniä tiiviimmin yhteen. Yhteisön ja asiakkaan tietoisuuden lisääminen asiakkaan tilasta ja hoidosta on merkittävää silloin, kun yhteisön uskomukset asettuvat vastaan asiakkaan mahdollisuuksissa tulla osaksi yhteisöä hoidon jälkeen.

KUVIO 7. Esimerkki haastatteluista nousseiden kategorioiden ja viitekehyksen vaiheiden linkittymisestä.

Resursseina toimintaterapeutilla on ammatillinen tietämys sairauksista ja vammaisuudesta sekä yhteisön tavoista ja kulttuurista. Taloudelliset resurssit vaikuttavat palkan maksuun ja tiedotusmateriaalien hankintaan. Keinona saavuttaa tavoite toimintaterapeuteilla oli tiedotusyhteistyö kyläpääliköiden, koulutuskeskuksen ja vapaaehtoisten kanssa sekä asiakkaan perheen mukaan ottaminen osaksi yhteistyöverkkoa.

Vaiheiden läpikäynnillä on mahdollista todentaa tilannetta eri näkökulmista. Yhteisön mahdollisuudet, ristiriitaa aiheuttavat tekijät ja keinot vaikuttaa tilanteeseen tulevat näkyviksi. Esimerkin avulla kuvattuna on nähtävissä kuinka voimakkaasti viitekehyksen vaiheet ovat sidoksissa toisiinsa ja miten ne ilmentävät toimintaterapeutin työhön vai-

kuttavia asioita sekä niitä näkökulmia, jotka tulisi huomioida työskenneltäessä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

6.4 Yhteenveto toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta

Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoria kuvaa toiminnallista epäoikeudenmukaisuutta, uskomuksia, periaatteita ja ideoita toimintaterapeuttisen ajattelun taustalla. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian kehittäjät Townsend ja Wilcock ovat esittäneet toiminnalliset oikeudet, jotka ovat ehdotuksina teorian siirtymisestä käytännön työhön. Oikeuksia on neljä ja niiden yhteydessä on esimerkinomaisesti esitetty mahdolliset epäoikeudenmukaisuuden muodot. (Townsend – Wilcock 2004: 80.) Ehdotetut oikeudet ovat:

- Oikeus kokea toiminta merkityksellisenä ja rikastuttavana. (vieraantuminen)
- Oikeus kehittyä osallistumalla toimintoihin terveyttä ja sosiaalista inklusiota edistävällä tavalla. (deprivaatio)
- Oikeus valita toimintoja yksilön tai yhteisön autonomisuutta edistävällä tavalla. (marginalisaatio)
- Oikeus tasavertaisiin etuoikeuksiin osallistumisessa monenlaisiin toimintoihin. (epätasapaino)

Nämä oikeudet ovat olemassa kaikille tasavertaisina. Epäoikeuden muodot liittyvät olennaisesti toiminnalliseen oikeudenmukaisuuteen, sillä tarve kuvata toiminnallista oikeudenmukaisuutta on syntynyt siitä todellisuudesta, että epäoikeudenmukaisuutta ilmenee maailmassa.

Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian ideat, periaatteet ja uskomukset yhdistyvät ehdotettuihin oikeuksiin. Voimme sanoa uskomuksissa esille tuotujen oletusten ihmisen toiminnallisesta luonteesta ja autonomisuudesta ilmenevän oikeuksissa. Teorian periaatteista ”toimintoihin osallistuminen” ilmenee oikeuksissa niin, että oikeuksissa on otettu sosiaalisen inklusion edistämisen näkökulma. Toiminnallisten epäoikeudenmukaisuuksien estäminen ja oikeudenmukaisuuden tukeminen on näiden periaatteiden ja uskomusten kautta muotoutunut esitetyiksi oikeuksiksi.

Toiminnallinen oikeudenmukaisuus on olemassa ajattelutapana turvatakseen toiminnallisia oikeuksia ja sen siirtäminen käytäntöön on mahdollista. Ajattelutavan siirtämisestä käytäntöön on apuvälineeksi tarjottu toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehystä, jota aineistomme kuvaa esimerkinomaisesti. Viitekehys ja teoria ovat toiminnallisen oikeudenmukaisuuden konkreettisia ja kehitteillä olevia ilmentymiä.

Sillä, mistä viitekehyksestä käsin toimintaterapeutti työskentelee, on vaikutusta toimintaterapeutin työtapoihin, asiakkaan kohtaamiseen ja asiakkaan koettuun mahdollisuuteen vaikuttaa elämäänsä. Täten toiminnallisen oikeudenmukaisuuden voi nähdä muotoutuvan sen mukaan, mistä viitekehyksestä toimintaterapeutti toteuttaa terapiaa.

7 POHDINTA

7.1 Opinnäytetyöprosessin arviointia kokonaisuudessaan

Opinnäytetyöprosessimme edetessä olemme huomanneet, kuinka suuri merkitys on jatkuvalla ajatusten vaihdolla ollut työmme käsitteiden määrittelyyn, työn kokonaiskuvan hahmottamiseen ja lopulta johtopäätösten tekemiseen. Olemme käyneet keskustelua aiheen ja omien kaukomailla suoritettujen vaihdon kokemusten yhteydestä. Aiheen abstraktius on ollut haaste, jota on entisestään suurentanut vieras kieli teoriassa ja haastattelussa. Työssämme ollut kolmen kuukauden yhteydenpito sähköpostilla Suomen ja Kenian välillä vaikeutti aiheen kehittelyä ja aiheutti sen, että olimme ikään kuin uudelleen pohtimassa työn lähtökohtia toisen tekijän saavuttua Keniasta.

Yhteistyömme on ollut sujuvaa ja työnjako on toiminut hyvin. Olemme jakaneet tehtäviä jonkin verran, mutta olemme kokeneet aiheesta ja käsitteistä keskustelun niin merkittäväksi työmme aikana, että olemme istuneet enemmän samassa huoneessa, kuin omissa työkammioissamme.

Haastattelut ansaitsevat kritiikkiä toteutumisensa puolesta, sillä haastatteluteemojen muotoutumista vaikeutti aiheen laajuus ja abstraktius. Haastattelujen toteutumisvaiheessa ollut jäsentymättömyys tutkimusongelmissa heijastui negatiivisesti kysymysten luonteeseen tehden niistä liian laajoja. Tämä on luonut aineiston analysointiin haastetta.

Yksi suurista haasteista haastattelujen toteutumisessa oli molemmille osapuolille vieras kieli englantia. Keniassa se on toinen virallisista kielistä, mutta ei kuitenkaan äidinkieli. Haastattelija puolestaan on opiskellut englantia, mutta kielen vieraus heijastui hieman vieraampien käsitteiden ymmärtämiseen molemmiin puolin. Käsitteiden ollessa myös tilanne- ja kulttuurisidonnaisia, on niiden käytössä osoittautunut haastattelujen toteutukseen vaikuttavia seikkoja ja näin ollen myös aineistoon on suhtauduttava huomioiden tämä seikka. Toimintaterapeuttisen käsitteistön ollessa ympäröivästä maailmasta ja oloista sekä koulutuksestakin riippuvaista, osoittautui muun muassa haastattelijalle tuttu käsite asiakaslähtöisyys vieraaksi haastateltaville tai se ymmärrettiin eri tavoin kuin haastattelijan tarkoittamassa merkityksessä. Haastattelujen toteutumiseen on mahdollisesti vaikuttanut se tosiasia, että haastateltavat olivat kaikki miehiä ja haastattelija nuori länsimainen nainen. Tämä on huomioitava haastattelutilanteeseen vaikuttaneena seikkana ja siten saaduissa vastauksissa.

Toimintaterapeuttien välittämä tieto asiakkaista ei riittä analyysiin siitä, minkä muotoista toiminnallista epäoikeudenmukaisuutta asiakkaat mahdollisesti kokivat. Viitekehyksen ”analysoi epäoikeudenmukaisuudet” -vaiheesta olisimme saaneet tarkempaa tietoa haastatteleamalla asiakkaita niistä rajoitteista tai epäoikeudenmukaisuuksista, joita he arkipäivässään mahdollisesti kohtasivat.

7.2 Toiminnallisesti oikeudenmukainen maailma

Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutapa on olemassa laajemmin kuin sidottuna Townsendin ja Wilcockin kehittämään teoriaan, sillä tuntematta teoriaa on mahdollista olla osana toiminnallisesti oikeudenmukaisen maailman kehittämistä. Aineistoomme haastattelemamme kenialaiset toimintaterapeutit ovat osoituksena siitä, kuinka toiminnallisen oikeudenmukaisuuden elementit, teoriaan sidotut käsitteet, voivat ilmetä työssä tuntematta käsitemaailmaa. Toiminnallinen oikeudenmukaisuus on näkemyksemme mukaan soveltuva eri kulttuuriympäristöissä työskentelyyn.

Toimintaterapeutin osaamisen ja toiminnallisen oikeudenmukaisuuden yhdistävä tekijä on mahdollisesti tilannekohtaisessa, kulttuurisidonnaisessa ja yksilön sekä ympäristön huomioivassa terapian toteutuksessa, jonka täydellinen kuvaaminen on vaikeaa. Onko

toiminnallinen oikeudenmukaisuus aina olemassa jossain muodossa? Vai toteutuuko se vain tavalla, jonka voidaan nähdä olevan asiakaslähtöisyyttä toteuttava työtapa?

Tulevaisuuden kannalta opinnäytetyömme voi hyödyntää esimerkiksi selvittäessä jonkin yhteisön tai ihmisryhmän toiminnallisia olosuhteita ja mahdollisia muutoskohteita ja -strategioita. Norjalainen toimintaterapeutti Klara Jakobsen (Jakobsen 2004: 125 – 134) tutki toiminnallista oikeudenmukaisuutta ja nuorten korkeakoulutettujen vammaisten naisten työllistymistä. Tutkimus tehtiin puolistrukturoituina syvähaastatteluina. Haastattelun tuloksia hän tarkasteli toiminnallisten epäoikeudenmukaisuuksien avulla. Mielenkiintoista olisi tutkia nuorten vammaisten työtilannetta myös Suomessa toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehyksestä käsin. Tai toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käytäntöä ohjaavat vaiheet voisivat toimia esimerkiksi projektissa, jossa selvitetään vanhainkodin asukkaiden osallistumista merkittävään toimintaan. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutapa soveltuu käytettäväksi eri asiakasryhmissä. Yhteiskunnallinen ajattelu on toiminnallisen oikeudenmukaisuuden ajattelutavassa sisäänkirjoitettua.

Toimintaan osallistumattomuus joissain tapauksissa ei ole vain asiakkaan ongelma vaan koko ympäristön tai yhteiskunnan tuottama tulos. Näkemyksemme mukaan toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehyksen työtä ohjaavissa vaiheissa otetaan hyvin huomioon koko ympäröivä yhteisö, sekä toimintaterapian kuin ympäröivän yhteisön resurssit ja muutosmahdollisuudet. Viitekehyksen vaiheet kiinnittävät huomiota resurssien jakamiseen, valtasuhteisiin ja niiden läpinäkyvyyteen. Tämä on erityisen tärkeää pyrittäessä oikeudenmukaisempaan lopputulokseen.

Toiminnallinen oikeudenmukaisuus on utopistinen visio kovin epäoikeudenmukaisessa maailmassamme. Ilman visioita ja näkemyksiä ei muutos ole mahdollista. Toiminnallinen oikeudenmukaisuus on ajattelutapa, jonka avulla voi käytännön teoin astua askel askeleelta kohti toiminnallisesti oikeudenmukaisempaa maailmaa.

LÄHTEET

Amnesty Internationalin Suomen osasto – Ihmisoikeusliitto ry – Suomen YK-liitto. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Ihmisoikeudet.net. Verkkodokumentti. >http://www.ihmisoikeudet.net/Lakijaturva/lakijaturva_2_a.html>. Luettu 12.12.2006.

Amnesty Internationalin Suomen osasto – Ihmisoikeusliitto ry – Suomen YK-liitto. Ihmisoikeudet ja historia. Ihmisoikeudet.net. Verkkodokumentti. ><http://www.ihmisoikeudet.net/Historia/historia.html> >. Luettu 12.12.2006.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1999: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Euroopan yhdenvertaisten mahdollisuuksien teema vuosi. Yhdenvertaisuus.fi 2005. Verkkodokumentti >http://www.yhdenvertaisuus.fi/suomi/teemavuosi_2007> Luettu 12.12.2006.

Harra, Toini Toimintaterapian juuret ja synty. Teoksessa Mistä TOI on tullut? Suomalaisen toimintaterapian historia 2005. Timo Joutsivuo(toim.) Suomen toimintaterapeutti-liitto ry. Helsinki: Edita.

Kronenberg, Frank – Pollard, Nick 2005: Overcoming occupational Apartheid. Teoksessa Kronenberg, Frank - Simó Algado, Salvador - Pollard, Nick(toim.) Occupational Therapy without borders. Learning from the spirit of survivors. Edinburgh: Elsevier Churchill Livingstone. 58 – 86.

Kronenberg, Frank – Fransen, Hetty – Pollard, Nick 2005: The WFOT Position Paper on community-based Rehabilitation: A call upon the Profession to Engage with People Affected by Occupational Apartheid. WFOT Bulletin 51 May 5-13.

Parkinson, Tom - Phillips, Matt - Gourlay, Will 2006: Kenya. 6. painos. Lonely Planet Publications.

Syrjälä, Leena – Ahonen, Sirkka – Syrjäläinen, Eija – Saari, Seppo 1994: Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjayhtymä.

Townsend, Elizabeth (toim.) 1997: Enabling Occupation: An Occupational perspective. Ottawa: Canadian association of occupational therapists.

Townsend, Elizabeth – Wilcock, Ann A: Occupational justice 2004a. Teoksessa. Christiansen, Charles H – Townsend, Elizabeth: The Introduction to Occupation: art and science of living : New multidisciplinary perspectives for understanding human occupation as a central feature of individual experience and social organization. Upper Saddle River, N.J: Prentice hall.

Townsend, Elizabeth – Wilcock, Ann A: Occupational justice and client-centered practice: A dialogue in progress 2004b. Canadian Journal of Occupational Therapy 71(2) 75 - 86.

Townsend, Elizabeth – Whiteford, Gail 2005: A participatory occupational justice framework. Teoksessa Kronenberg, Frank (toim): Occupational Therapy without borders. Learning from the spirit of survivors. Edinburgh. Elsevier Churchill Livingstone. 110- 126.

United Nations University Wider 2006 : The World Distribution of Household Wealth. Verkkodokumentti.> www.wider.unu.edu>. Luettu 10.1.2007.

Watson, Ruth M 2006: A Being before doing: The cultural identity (essence) of occupational therapy. Australian Occupational Therapy Journal 53 (3) 151 – 158.

Whiteford, Gail 2000: Occupational deprivation: Global challenge in the new millennium. British Journal of Occupational Therapy 63(5) 200-204.

Whiteford, Gail 2004: When people cannot participate: occupational deprivation. Teoksessa. Christiansen, Charles H - Townsend, Elizabeth A: The Introduction to Occupation: art and science of living : New multidisciplinary perspectives for understanding human occupation as a central feature of individual experience and social organization. Upper Saddle River, N.J: Prentice hall.

Wilcock, A. Ann 1998: An occupational Perspective of Health. Thorofare (NJ). SLACK.

World Federation of Occupational Therapists Position Statement on human Rights 2006. World Federation of Occupational Therapists. Verkkodokumentti. >www.wfot.org>. Luettu 26.10.2006.

LIITE 1. Toiminnallinen oikeudenmukaisuus 1990 -luvulta vuoteen 2006.

1990-luku	Toimintaterapeuttien ja toiminnan tieteen tutkijoiden parissa herää kiinnostus toiminnan ja oikeudenmukaisuuden kysymyksiin.
1997	Kanadalainen toimintaterapian professori Elisabeth Townsend toimittaa Enabling Occupation -kirjan, jossa hän määrittelee lyhyesti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitteen.
	Townsend ja australialainen toimintaterapian ja toiminnan tieteen kollega AnnWilcock tapaavat. He keskustelevat ja päättävät aloittaa toiminnan ja oikeudenmukaisuuden suhteen tarkemman tutkimisen.
1998	Wilcock määrittelee ensimmäisen kerran toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käsitteen kirjassa ”An occupational perspective of health”.
1999	Townsend ja Wilcock järjestävät vuosina 1999 – 2002 aiheesta työpajoja Australiassa, Yhdysvalloissa, Ruotsissa, Kanadassa, Portugalissa ja Britanniassa.
2000	Ensimmäinen Wilcockin ja Townsendarin määritelmä toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta artikkelissa ”Occupational justice: Occupational terminology interactive dialogue” lehdessä Journal of Occupational Science.
2003	Yhä useampia artikkeleita alkaa ilmestyä toimintaterapian julkaisuissa, joissa viitataan toiminnalliseen oikeudenmukaisuuteen.
2004	Wilcock ja Townsend julkaisevat toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teorian.
2005	Townsend ja Whiteford julkaisevat toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistavan viitekehyksen (Participatory Occupational Justice Framework).
2006	World Federation of Occupational Therapists julkaisee kannanoton ”Position Statement on human Rights”, jossa määritellään toiminnan suhdetta YK:n ihmisoikeuksien julistukseen

